

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра української мови, літератури
та методики навчання

Повість І.Франка «Захар Беркут»: сучасні підходи до аналізу

Магістерська робота
зі спеціальності 014.01 Середня освіта
(Українська мова і література)
студентки 61-2У групи
факультету філології та історії
Гонтарь Євгенії Олександрівни

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української мови,
літератури та методики навчання
Новиков Анатолій Олександрович

ЗМІСТ

ВСТУП	1
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО АНАЛІЗУ ПОВІСТІ І. ФРАНКА «ЗАХАР БЕРКУТ».....	7
1.1. Сучасні методи аналізу літературних творів.....	7
1.2 . Художньо-естетична цінність історичної повісті І. Франка "Захар Беркут" для розвитку літературного процесу	22
Висновки до розділу 1.....	32
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ПОВІСТЕВОЇ ПРОЗИ І. ФРАНКА НА ІСТОРИЧНУ ТЕМАТИКУ.....	Ошибка! Закладка не определена.
2.1 Літературно-критичні теорії та методи аналізу.....	34
2.2. Вплив сучасних підходів до аналізу на розуміння та тлумачення повісті..	49
2.3. Образна система повісті.....	62
Висновки до розділу 2.....	71
РОЗДІЛ 3 МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ПОВІСТІ І. ФРАНКА НА ІСТОРИЧНУ ТЕМАТИКУ.....	74
3.1. Особливості відображення сучасних підходів до аналізу історичної повісті І. Франка «Захар Беркут» в навчальній та навчально-методичній літературі	74
3.2. Методичні рекомендації щодо вивчення повісті «Захар Беркут І.Франка в 7 класі загальноосвітньої школи.....	79
Висновки до розділу 3.....	90
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	95
ДОДАТКИ.....	104

ВСТУП

Актуальність дослідження. Літературні твори завжди відігравали важливу роль у розвитку культури та вихованні особистості. Вони дарують нам можливість зануритися в світ інших епох, відчувати емоції та переживання героїв, розглянути важливі життєві питання через призму художнього слова. Однак, змінюючись разом із суспільством та розвитком технологій, методи та підходи до аналізу літературних творів також постійно змінюються. Сьогоднішнє дослідження присвячене аналізу літературного твору Івана Франка "Захар Беркут" та способам сприймання цього твору учнями основної школи. Справа не лише в тому, що літературні твори Франка відомі та популярні, але й у тому, що сучасний підхід до аналізу літературних текстів вимагає особливого розгляду та уваги. Актуальність дослідження полягає в тому, що у сучасному освітньому контексті дедалі більше важливість приділяється розвитку критичного мислення учнів, їх здатності аналізувати, розуміти та власноруч виражати власні думки щодо тексту. Ця актуальність дослідження також полягає в необхідності розробки методичних рекомендацій для вчителів, які працюють із художніми творами історичної тематики у середній загальноосвітній школі.

Метою дослідження є вивчення сучасних методів аналізу художніх творів, впливу сучасного підходу до аналізу на розуміння та тлумачення літературного твору, а також розробка методичних рекомендацій щодо вивчення художнього твору в школі

Теоретико-методологічна база дослідження. У сучасному літературознавстві звернення до проблеми паратексту розпочалося у 1930-х роках ХХ століття. Інтерес до границь опублікованого тексту в романістиці активізувався на початку 1970-х років ХХ століття (Дж. Дерріда, Ж. Дюбоа, Ф. Лежен). Слід відзначити, що французькі вчені Ж. Женетт та Ф. Лан більш детально дослідили проблему периферії тексту. Поняття паратексту набуло популярності в подальших літературознавчих теоріях і практиці, зокрема, у

працях Х. Портера Абботта. Важливо відзначити кореляцію периферії літературного тексту, яка визначається терміном "паратекст" (Ж. Женетт, Дж. Дерріда, Ф. Лан, Л. Г. Вікулова), який зараз є предметом уваги вітчизняних і зарубіжних дослідників. Нові периферійні текстові фактори мають прагматичне призначення, яке полягає в їхній функціональній спрямованості на забезпечення контакту між автором, видавцем і адресатом. Це літературне явище служить засобом втілення комунікативно-прагматичних особливостей художнього твору.

Останнім часом вчені звертають увагу на вивчення окремих компонентів наволокеткового оточення як у науково-гуманітарній (А. В. Белих, М. В. Алексеєва, В. В. Селютіна), так і у художній літературі (Л. Г. Вікулова, О. В. Дубініна, Н. С. Олизько, М. М. Челецька). У сучасному українському літературознавстві поняття паратексту залишається слабо дослідженим. Це може бути пов'язано з фактом, що досліджувалися лише окремі аспекти паратексту, тоді як паратекстуальність як цілісний феномен будь-якого твору не була предметом спеціального вивчення у межах теорії літератури. Питання про роль авторського та видавничого паратексту в розширенні текстового горизонту залишається відкритим А це, в свою чергу, й зумовило вибір теми магістерського дослідження: **«Повість Івана Франка «Захар Беркут»: сучасні підходи до аналізу»**.

Завдання дослідження передбачають:

1. Вивчення сучасних методів аналізу літературних творів і їх впливу на розуміння та тлумачення твору.
2. Здійснення літературознавчого аналізу повісті І. Франка "Захар Беркут".
3. Аналіз особливостей сприймання учнями основної школи художніх творів історичної тематики, виявлення їхніх психологічних та когнітивних особливостей.

4. Розроблення методичних рекомендацій для вчителів щодо вивчення твору І.Франка "Захар Беркут" в основній школі з використанням сучасних методів аналізу.

Об'єктом дослідження є повість І. Франка «Захар Беркут».

Предметом дослідження є сучасні методи аналізу повісті І. Франка «Захар Беркут» на уроках української літератури в основній школі.

Методи дослідження включають аналіз літературного тексту, огляд літературно-критичних теорій та методів аналізу, педагогічне спостереження, опитування та інші методи психолого-педагогічного дослідження.

Наукова новизна дослідження полягає в поєднанні аналізу літературного твору з педагогічним дослідженням особливостей сприймання учнями основної школи літературних творів історичної тематики. Також вивчаються й узагальнюються сучасні методи аналізу літературних творів і їх вплив на розуміння та тлумачення текстів І. Франка учнями основної школи.

Практичне значення дослідження полягає в розробці методичних рекомендацій для вчителів з вивчення твору "Захар Беркут" в основній школі, що допоможе покращити процес вивчення літератури та сприятиме розвитку аналітичних навичок учнів.

Апробація результатів дослідження проводилася під час педагогічних семінарів та науково-практичних конференцій, де були обговорені та підтримані методичні рекомендації для вчителів. Результати наукового дослідження обговорювалися на 4-х науково-практичних конференціях, а саме: V Всеукраїнська студентсько-викладацька науково-практична інтернет-конференція з міжнародною участю «Сучасні тенденції та перспективи мовно-літературної освіти в Україні» (16-17 лютого 2023 р., м. Глухів), VI Всеукраїнська студентсько-викладацька науково-практична конференція «Мова і література у проекції різних наукових парадигм» (21 квітня 2023 р., м. Полтава), Всеукраїнська студентська науково-практична конференції «Актуальні

проблеми лінгвістики та лінгводидактики» (11-12 травня, м. Умань), Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Арватівські читання – 2023», присвячена 95-річчю від дня народження академіка Ф. С. Арвата, (17 травня, 2023 р., м. Ніжин).

За результатами наукового дослідження опубліковано статтю: Гонтарь Є. Повість Івана Франка «Захар Беркут»: сучасні підходи до аналізу *Науковий потенціал дослідника: філологічні та методичні пошуки*: зб. наукових праць викладачів і студентів [випуск 11] / за заг. ред. В. А. Каліш. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, 2023. 439 с. С. 340–345.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 113 сторінок, із них основного тексту – 103 сторінок.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету й завдання магістерської роботи, окреслено загальнонаукові та власне літературознавчі методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне й практичне значення результатів роботи, подано відомості про апробацію її результатів.

У **першому розділі** «Теоретичні засади проблеми дослідження сучасних підходів до аналізу повісті І. Франка «Захар Беркут» в цьому розділі описано сучасні методи та підходи до аналізу літературних творів, проаналізовано їх види та актуальність, описано історію створення аналізу. Також висвітлено загальний огляд на повість «Захар Беркут» Івана Франка, подано короткий сюжет художнього твору.

У **другому розділі** «Сучасні підходи до аналізу повістєвої прози І. Франка на історичну тематику» розкрито сучасні підходи до аналізу повістєвої прози; схарактеризовано сюжетно-композиційні особливості

художнього твору, його символічне наповнення; проаналізовано літературно-критичні студії з предмету дослідження.

У третьому розділі **«Методика вивчення повісті І. Франка «Захар Беркут» в сучасній школі»** проаналізовано чинні шкільні програми, підручники й навчально-методичні посібники з української літератури в аспекті досліджуваної проблеми, з'ясовано особливості вивчення повісті І. Франка «Захар Беркут» уроках української літератури в середніх класах школи, подано методичні рекомендації щодо сучасних підходів до аналізу художнього твору в 7 класі.

Висновки узагальнюють основні результати дослідження.

У **списку використаних джерел** подано 75 позицій використаної літератури. **Додатки** містять конспекти уроків з української літератури.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО АНАЛІЗУ ПОВІСТІ І. ФРАНКА «ЗАХАР БЕРКУТ»

1.1 Сучасні методи аналізу літературних творів

Школа має завдання навчити дитину орієнтуватися в безмежному потоці інформації, розрізняти інтелектуальну літературу від масової, щоб розвивати планетарне мислення та допомагати розуміти стилістичні та композиційні особливості світових літературних шедеврів. Аналіз літературного твору має бути основою літературної освіти учнів під час вивчення зарубіжної літератури. Вміння аналізувати літературний твір означає сприймати його свідомо, глибоко вдаватися в суть художнього твору, розуміти його в контексті світової культури та філософської думки, а також отримувати естетичне задоволення від мистецтва слова.

Літературний аналіз допомагає розкрити та зрозуміти сутність тексту, яка може залишатися непоміченою навіть самим автором. Це може включати інтерпретацію декількох творів одного автора, порівняння різних творів в одній добі чи між різними авторами та епохами. Різноманітність видів аналізу необхідна, оскільки тексти самі за собою варіюють, і для їх адекватного розуміння потрібні нові підходи та методи.

Сучасні літературознавчі підходи до аналізу текстів у школі актуальні тому, що традиційні методи вивчення літератури стали недостатніми для розуміння таких явищ, як модернізм та постмодернізм.

Багато вчених наголошують на важливості компаративного аналізу, що базується на порівнянні літературних явищ різних країн та епох. Це допомагає учням розуміти зв'язок між літературними творами та їхню роль у культурному

розвитку суспільства. Крім того, імагологічний аналіз дозволяє досліджувати образи, що функціонують у різних національних літературах.

У методиці викладання літератури важливо бути ознайомленим з різними методами аналізу, оскільки вони складають методологічну основу для розуміння художніх творів.

Розвиток структуралізму був обумовлений політичною та суспільною нестабільністю 1960-х років, зростанням плюралізму поглядів та різноманіттям думок про світові події, переосмисленням історії і культури. Пост-структуралізм виник як реакція на структуралізм і поклав під сумнів його твердження про статичність і закритість художнього тексту. У відміню від формальної школи та Нової критики, які наголошували на об'єктивному сенсі тексту і однозначності його тлумачення, пост-структуралісти вважали, що читач відіграє активну роль у читанні та інтерпретації тексту. Вони розглядали текст у постійно відкритому контексті (культурному, історичному, гендерному і т. д.) і вважали, що відповідальність за інтерпретацію лежить на читачі. Читач повинен бути здатний усвідомити, що його сприйняття тексту формується під впливом ідеологічних та культурних конструктів, сформованих у нього суспільством.

Ефективний читач має літературну компетенцію, яка включає в себе імпліцитне розуміння норм літературного дискурсу. Це допомагає йому застосовувати різні техніки при читанні художнього тексту, відмінні від тих, які потрібні для читання нехудожнього тексту.

На відміню від структуралістів, пост-структуралісти вважають, що текст може мати кілька "правильних" тлумачень, навіть при однаковій літературній компетенції у різних читачів.

Важливість ролі читача у сприйнятті та інтерпретації тексту не є новим явищем, і ця тенденція існує у літературознавстві вже з другої половини ХХ століття і діє і досі. В Україні ця ідея досліджувалася прибічниками Харківської психологічної школи, які віддавали перевагу ролі читача в сприйнятті

художнього тексту навіть більше, ніж ролі автора. Вони вважали, що сутність і сила твору полягають у впливі тексту на читача, а не в тому, що автор мав на увазі.

У західному літературознавстві У. Еко акцентував увагу на важливості врахування позиції адресата у процесі аналізу тексту. Він вважав, що створення будь-якого тексту передбачає співтворчість читача, і текст завжди відкритий для різних інтерпретацій, хоча різні тексти можуть мати різну ступінь відкритості. Таким чином, він класифікував всі художні тексти на відкриті (які передбачають активну роль читача та допускають багато варіантів інтерпретацій) та закриті (які не передбачають активну роль читача та сприймаються пасивними, слухняними читачами).

Разом із фундаментальними роботами теоретиків пост-структуралізму, інші погляди також сприяли розвитку багатьох читацько-орієнтованих теорій у сучасному літературознавстві. Ці теорії заохочують читача до рефлексії і ставлять під сумнів традиційні уявлення про гендерні ролі, расовий та класовий розподіл, історію та культуру.

Один з найбільш активних підхід це теорія рецептивної естетики, яка отримала поширення в 60-70-х роках ХХ століття, спочатку в США та Німеччині, а потім і в інших країнах.

Представники цієї теорії, такі як Ханс-Георг Гадамер, Луїза Розенблатт, Клайв Стейплз-Льюїс та інші, наголошують на тому, що саме читач надає тексту реальне існування, будуючи унікальний, особистісний сенс твору через свою інтерпретацію. Отже, кожен акт читання породжує унікальний текст, і цей читацький досвід враховує різноманітні аспекти, такі як вік, психологія, культурні особливості, гендерна приналежність.

Теорія рецептивної естетики об'єднує різні підходи, такі як транзактна рецептивна естетика, суб'єктивна рецептивна естетика, афективна стилістика, соціальна рецептивна теорія, психологічна рецептивна теорія, але всі вони

підкреслюють, що саме читач створює значення тексту під час читання. Текст виступає лише як стимул для реакцій, які базуються на індивідуальному читацькому досвіді, спогадах, думках та почуттях.

Протягом останніх десятиліть лінгвісти вдосконалюють методи інтерпретації художніх текстів, беручи до уваги інтра- та екстралінгвальні чинники. В даний час існує безліч підходів до комплексного аналізу текстів, проте виникає питання про доцільність їх застосування в конкретних дослідженнях.

Ми вважаємо, що для виявлення нових способів пояснення індивідуального стилю різних авторів важливо чітко розрізнити поняття "індивідуальний стиль", "ідіостиль" та "ідіолект". Існують три основні напрями аналізу ідіостилу:

1) Перший напрям спрямований на вивчення окремих компонентів художньої системи конкретного автора, включаючи лексичні мовні засоби та їхні структурні форми. Цей напрям акцентується на образній трансформації слів, динаміці мовленнєвих форм, основних прийомах та структурах композиції, а також загальних смислах, які можуть виявитися у творах різних авторів. Він також розглядає питання слововживання та словотвору в різних контекстах.

2) Другий напрям фокусується на аналізі структурних та смислових аспектів організації лексичного матеріалу та їх співвідношення на рівні стилістики. Він спрямований на вивчення загальних закономірностей вживання лексичних одиниць письменниками.

3) Третій напрям базується на моделюванні картин світу різних авторів та акцентує увагу на особистісних смислах, вкладених автором, окремих концептах та їхніх виявах у тексті, а також лінгвокультурологічних та семантичних полях. В цьому напрямку основний акцент робиться на вивченні ідіостилу та первинної комунікативної діяльності автора.

Крім того, для вивчення ідіостилю використовують шість головних підходів: системно-структурний, образно-композиційний, комунікативно-когнітивний і т. д.

Розглядаючи ідіостиль автора як складову стилістичної системи художнього твору, важливо враховувати зв'язок стилістичних особливостей тексту з задумом автора. Це вимагає проведення комплексного аналізу тексту, який охоплює систему зображально-виражальних засобів, використаних автором при написанні твору [15].

Системно-структурний напрямок спрямований на вивчення стилю художнього твору, в якому образ автора вважається важливим. За словами В.В. Виноградова, внутрішня єдність стилістичних прийомів тексту формується завдяки зв'язку між компонентами ідіостилю автора. Цей напрямок розглядає сполучення між різними жанрами художньої літератури, які можуть відрізнитися за стилістичними засобами мови. Тому важливо досліджувати співвідношення між ідіостилем письменника та літературними жанрами.

Образно-композиційний напрямок аналізу ідіостилю акцентує увагу на унікальності мовленнєвих форм, їхній динаміці та особливостях побудови тексту автором. Оскільки побудова строфи майже не змінюється у творах одного письменника, це може відображати творчий підхід автора в різних творах. Абзац також графічно оформлює лексико-синтаксичні одиниці і може впливати на структуру тексту.

Комунікативно-когнітивний підхід до вивчення ідіостилю базується на втіленні індивідуального когнітивного простору письменника в тексті художнього твору. Цей підхід акцентує системність категорій тексту, його інформативну наповненість та індивідуальність автора. Шляхом використання цього підходу можливо відтворити автентичність стилю автора, відображену у творі. Письмова діяльність автора відображає специфіку культури, характер спілкування, особливості сприйняття навколишньої дійсності та тип мислення

народу у певному регіоні. Ідіостиль, у цьому контексті, є виразом індивідуальної сутності героїв твору та письменника, що відтворює їх суб'єктивний спосіб сприйняття та розуміння навколишньої дійсності, втілений у тексті [42].

Ю.М. Караулов вказує, що мовна особистість автора проявляється у вербальному та невербальному видах, в яких вербальна частина розкривається через мовну свідомість письменника, а невербальна частина виражається через абстрактні явища, такі як почуття, уявлення та образи. Неповторність творчого стилю автора виявляється у лексичній структурі тексту завдяки оригінальним асоціаціям. Асоціації є найбільш поширеним елементом у всій творчості письменника та є головним визначальним фактором його ідіостилу, оскільки вони відображають індивідуальне сприйняття навколишньої дійсності автором. Лінгвокогнітивний підхід є доцільним для аналізу художнього тексту як реалізації творчої ідеї автора, який використовує мовні засоби.

Лінгвокогнітивний підхід є важливим при аналізі художнього тексту, оскільки він дозволяє вивчити ментальні стани та процеси, що відбуваються у свідомості письменника і впливають на створення художньої картини світу. Цей підхід дає можливість досліджувати, як письменник використовує мовні засоби для реалізації своєї творчої ідеї та вираження свого ідіостилу. Важливо враховувати, як автор втілює свій внутрішній світ у тексті, щоб краще зрозуміти його художній стиль та ментальні особливості [32].

У естетично-маркованому підході основна увага приділяється модифікації мовних засобів, що є притаманними конкретному автору. Вивчення естетики мови написання є ключовим для визначення ідіостилу автора.

Функціонально-домінантний підхід фокусується на виявленні особливих способів передачі ідей у тексті, враховуючи використані мовні засоби. Цей підхід часто використовується у структурно-стильовому аналізі тексту.

Адресно-діяльнісний підхід акцентує увагу на ефективності роботи автора у відношенні до адресата тексту. Він досліджує вплив тексту на читача та способи сприйняття тексту, виходячи з історії створення та взаємодії автора і читача.

Ці різні підходи дозволяють глибше розуміти ідіостиль автора та вивчати його художній внесок у текст[15].

Розглядаючи різноманітні аспекти ідіостилю, необхідно враховувати лінгвокультурологічний підхід. Цей підхід включає аналіз тексту з позиції використання лексичних одиниць та етнографізмів, які не мають прямих відповідників в інших мовах, і являють собою мовно-культурні особливості.

Існують якісні та кількісні підходи до аналізу творчості письменника. З одного боку, можна вивчати частоту вживання конкретних мовних одиниць на різних рівнях мови шляхом підрахунку, що дозволяє виявити закономірності в їх використанні та роль в створенні стилістики тексту. Також, це допомагає з'ясувати, якими мовними засобами автор виражає свій ідіостиль [24].

Психоаналітичні постструктуралістські теорії досліджують когнітивні процеси, що включаються в рецепцію тексту, а також підсвідомі реакції читачів, які виникають під час читання. Ця тема стала актуальною завдяки роботам Ж. Лакана, який вперше звернув увагу психоаналітиків на вплив ідеології на сприйняття та розуміння текстів [26].

Феміністична літературна теорія зосереджується на розвитку критичної свідомості читачів щодо функціонування патріархальних структур у тексті. Вона заохочує читачів активно взаємодіяти з текстами, з метою виявлення ідеологічних аспектів, які формують гендерні ролі у суспільстві. Психоаналітична феміністична літературна критика є однією з гілок цієї теорії.

Культурологічні течії, в рамках читацько-орієнтованого підходу, акцентують увагу на впливі культурного контексту, культурних ролей і цінностей на сприйняття та інтерпретацію тексту. Постструктуралізм значно

вплинув на розвиток культурології, стимулюючи розвиток етнокультурних та соціокультурних підходів до аналізу літературних творів [4, с.79-84].

Усі ці теорії змінюють погляди на читача, роблячи його не просто активним учасником процесу інтерпретації художніх текстів, але й співтворцем цих текстів. Згідно з уявленнями постструктуралістів, існує безліч можливих інтерпретацій для одного і того ж тексту, оскільки вони обумовлені культурними, гендерними, психологічними, історичними і віковими особливостями кожного читача, який взаємодіє з текстом через призму власного життєвого та літературного досвіду.

Мистецький аналіз відноситься до аналізу мистецтва та арт-аналізу даних, будь то естетичні дані чи інші дані. Зазвичай перше значення передбачає перетворення мистецтва на аналітичні роботи, тоді як друге значення включає в себе перетворення або спрямування аналітичного процесу в мистецький твір. Перше значення мистецького аналізу, або естетичного аналізу, часто використовується як синонім для "критики" (наприклад, мистецька критика, літературна критика) та "теорії". Як сказано в роботі щодо аналізу виконавства, це "зазвичай використовується для посилання на аналіз певного виконання, яке може бути як ретроспективним, так і проводитися в процесі виконання, але воно також може стосуватися до того типу аналізу, який передує і, можливо, визначає зазначене виконання".

До певної міри явищем романтизму, митці, музиканти та інші творчі особистості часто відкидають критиків, критику чи аналітиків та аналіз в першому розумінні. "Найвище в житті, як визнає романтик, - це творча уява, і її можна повернути її права тільки шляхом відмови від імітації [і розуму]" .Наприклад, насміхаючись над тим, як аналіз розглядає мистецтво, Кітс любив вітати "поховання Ньютона у небуття, оскільки він знищив поезію веселки, звівши її до призми" . Так само, поняття, що "твір мистецтва народжується мистецьким шляхом, таємницею і в секретний спосіб" стало романтичним

захистом від аналізу . З огляду на джерела уяви, існує сумнів у аналітичних тенденціях до "зовнішнього або раціоналізації проявів підсвідомого [6, с. 622-627]" .

I. Барзун розглядає проблему так: "Незважаючи на те, що митці кажуть, що вони і критики не розуміють одне одного, вони говорять на одній мові... Переважаючий стиль критики - це аналіз, а її мова - це надмірна жаргонізація; іншими словами, критик прагне зробити з твору мистецтва те саме, що і вчений робить з космосом - відкриває його структуру". Він згадує, що пам'ятає "статтю, в якій докладно розглядали чотирнадцять попередніх аналізів вірша Вільяма Блейка "Тигр, Тигр, який світитися, Ти дуже страшний?" Всі чотирнадцять, очевидно, виходили зі шляху". Це може зводитися до "старого романтичного поняття, що існує 'критичний' розум і 'творчий' розум, і вони ніколи не зустрінуться" . Однак "завданням асиміляції і контролю над тим, що вже зроблено попередниками, є критичне [чи аналітичне] завдання".

Більшість спостережень та моделей мистецького створення визначають аналіз як центральну складову у попередніх процедурах чи етапах. У своїй книзі "Applied Imagination," Осборн підкреслює, що аналіз "відіграє важливу роль у підготовці, а також у синтезі та оцінці. Насправді аналіз може бути так само корисним для творчого мислення, як і для судового" (с. 146). У цьому контексті аналіз означає виявлення зв'язків між існуючими та потенційно новими виразами. Еренцвайг описує етапи творчого виконання та продукції психоаналітично: 1) перший ("шизоїдний") етап проєкції "фрагментованих частин себе в роботу"; 2) другий ("маніакальний") етап "підсвідомого перегляду, який інтегрує підструктуру мистецтва" в упорядковану роботу; та 3) третій етап "повторного введення" "частини прихованої підструктури роботи... назад в его митець" (с. 102-103). Аналіз вирішує постійні протиріччя між глибиною або поверхнею творів мистецтва та стереотипами щодо того, як митець не може має можливість змістовно висловити, як було створено твір [6, с.622-627].

Звісно, мистецький аналіз передбачає арт-інформовані питання та проблеми дослідження, але наголос зазвичай робиться на представленні та продуктах дослідження. Таким чином, дослідники часто створюють колажі, зображення, поезії, сценарії для п'єс та відео, музичні ноти та короткі оповідання у формі мистецького аналізу. Рідше, але в межах можливостей мистецького аналізу, використовуються акробатика та гімнастика, танці, текстові пісні та пісні, а також скульптури. Наприклад, наприкінці 1990-х Веда Гілл написала музику, а Дженніфер Маскаль наробила хореографію для театральної біографії художниці Емілі Карр. Гілл прочитала все, що вона написала; кожне слово в текстах пісень належить Карр, за винятком цитати Вітмена. "Я писала та малювала, бо не могла цього уникнути", - писала Карр, і Гілл адаптувала або передумала це як тексти для "Exit", останньої пісні в виставі. Можливо, можна вважати адаптацію або похідну кращою за оригінал. Можливо, це легше, ніж інтерпретаційне танцювання та спів, або просто інші навички і техніки, мистецький аналіз частіше набуває форми наративного аналізу у виробництві даних, заснованих на оповідях та драматичних сценаріях

У сучасній науковій спільноті відзначається тенденція до зменшення значення теорії, яка вважає літературу вираженням художнього мислення, і до більш широкого розгляду інтерпретації літературних творів як майже завжди інтерпретації реальності. Усі літературні твори в основному представляють собою систему макро- і мікрохудожніх образів, які відображають важливі ідеї та естетичні цінності літературного твору. Фаза образності художнього твору формує основу його цілісності, а також рівень жанрового стилю, синтаксичного ритму тощо, і саме різні погляди на образність пояснюють структуру світу, яку письменник намагається показати [7, с.634-645].

Незважаючи на значний інтерес до художнього образу в різних сферах мистецтва, дослідження його місця в літературознавстві досі є недостатніми. Саме тому ми маємо на меті визначити розвиток художнього образу, його зміст і

суть у перекладеному художньому творі. Категорію "художній образ" відносять до філософської естетики, що пояснюється особливою функцією образу в мистецтві – відображати у специфічній формі об'єктивну реальність. Це свідчить про розгляд образу як "першоелементу" мистецтва. Таким чином, в естетиці та мистецтвознавстві більшість проблем вивчаються на матеріалі виникнення, існування та сприйняття художнього образу. Європейська естетична думка стосовно категорії художнього образу поєднала принципи античної риторики і основи християнської естетики. Риторичні погляди на художній образ визначалися нормативними поетиками (особливо в епоху класицизму) і реалізувалися на практиці через стилістичні прийоми. З іншого боку, ідеологічний зміст художнього образу (як образу Богом створеного світу) розкривався у релігійно-філософських трактатах європейських мислителів. Ці трактати стосувалися творчої природи генія (особливо актуально в романтичну епоху), здатності особистості зрозуміти надприродне, а також божественної природи людської мови. Риторика античності та християнська естетика взаємодоповнювали одна одну і утворювали унікальну теорію художнього образу в історії європейської естетичної думки. Крім того, європейські теорії мистецтва намагалися охопити весь досвід різних видів мистецтва.

Художній образ – це специфічний спосіб сприйняття світу через мистецтво, який відзначається збереженням предметно-чуттєвого характеру реальності. Він відрізняється від наукового пізнання, яке виражене у абстрактних поняттях. Художній образ є основою будь-якого виду мистецтва і виступає головним критерієм належності до різних видів мистецтва. Образи виникають в свідомості людей під впливом реальної дійсності, яку вони сприймають через органи чуття. Це копії, відбитки реальності, які зберігаються в пам'яті та можуть бути відтворені уявою.

Митець створює художній образ на основі образів, які він сприймає з навколишньої дійсності. Ці образи, утілені в пам'яті, слугують основою для

створення нової реальності – художнього образу, який, в свою чергу, викликає у свідомості глядачів або читачів низку уявних образів. У літературі художній образ виступає ключовою категорією та символом літературної творчості. Він представляє собою універсальний засіб освоєння життя та метод його розуміння.

У художніх образах відображається громадська діяльність, конкретно-історичні події, людські почуття та характери, духовні устремління. Художній образ є єдністю об'єктивного та суб'єктивного: об'єктивне – це те, що митець бере безпосередньо з дійсності, а суб'єктивне – це його власні думки, оцінки та світосприйняття. Художній образ – це не просто відображення окремих явищ життя, він є своєрідним автопортретом митця слова. Цей образ завжди безпосередньо пов'язаний з його творцем. Суб'єктивність завжди відображає унікальність автора.

Сприйняття художнього образу також має об'єктивні та суб'єктивні аспекти. Читач або глядач може отримати істинну інформацію щодо створення образу, а водночас відчувати власні емоції, переживання та дати свою власну оцінку. У наукових концепціях художній образ відрізняється живою індивідуальністю та може відобразити не лише факти життя, але й узагальнення життєвих явищ, проникати в їх сутність та розкривати їх внутрішнє буття.

Художній образ поєднує як риси живого сприйняття, так і риси абстрактного мислення. Він є повністю розгорнутою характеристикою життєвого явища, яка виражається в художній ідеї твору та виражена в конкретно-чуттєвій та естетичній формі. Різні підходи до розуміння сутності художнього образу зазвичай відзначаються в естетичному контексті. Як ключова категорія в естетиці, художній образ є способом мислення в мистецтві та засобом відображення й моделювання реальності, і він має свої власні характеристики.

Важливо зауважити, що кожен вид мистецтва використовує свої унікальні засоби для створення художніх образів, такі як слово, рух і пластика, колір і перспектива, звук і ритм, і так далі.

Поняття "образ" та його роль в словесному мистецтві почало формуватися ще на ранніх етапах розвитку української літератури. До 1073 року в "Ізборнику" Святослава зберігся фрагмент із поетики болгарського автора Г. Хуровського під назвою "Про образи", де наводиться визначення та пояснення 27 образотворчих понять. Однак не існують переконливих доказів того, що давні українські письменники використовували теорію образотворення, яка була представлена у "Ізборнику" 1073 року.

Особливий внесок у розвиток розуміння поняття "образ" як елемента філософської та естетичної думки зробив Г. Гегель. Він бачив у образі засіб безпосереднього сприйняття сутності предмета, який допомагає уявляти предмет у всій його конкретно-чуттєвій повноті. Це вчення поклало початок філософському аналізу мистецтва та його ставленню до реальності. Проте, відзначимо, що Гегель акцентував увагу на формальних аспектах мистецтва, і не об'єднував образ з його змістом.

При вивченні естетичної категорії словесного художнього образу в українському літературознавстві важливо зазначити внесок О. Потебні у цю тему. Цей філолог детально досліджував як сутність художнього мислення, так і структуру словесного художнього образу – основної складової цього мислення. Його теоретичні ідеї стосовно образу, зокрема щодо його внутрішньої структури, стали основою для розуміння художнього образу в загальному контексті української літературної критики.

О. Потебня розглядав художній образ як одну з форм пізнання, важливу для розвитку людської думки. Його погляди на образність слів, зокрема на тропи, були важливими в його концепції. Він вважав, що образне слово – це не лише прикраса, але і ключовий засіб художнього мислення. Для О. Потебні тропи та образи – це не просто форми вираження, але і способи пізнання дійсності. Він підкреслював, що слово в мистецтві – це не тільки матеріал для творення поезії, але й самий образ, який стає "плоттю" художнього втілення.

Погляди О. Потебні знайшли своє відображення в теорії Г. Шпета, який вказував на важливість внутрішньої форми слова. Ця форма є основою для поетичних образів і тропів. Шпет був критичний до традиційного розуміння зорового образу як основи поетичної інтуїції, підкреслюючи важливість фіктивних, внутрішніх форм у творчому процесі.

М. Храпченко додав до цих поглядів, виділяючи чотири "сфери" образу: відображення узагальнених рис дійсності, вираження емоційного ставлення до об'єкта, втілення життєвого ідеалу та орієнтацію на сприйняття та вплив твору на читача [15].

У підсумку, вивчення художнього образу в українському літературознавстві має глибокі коріння і враховує важливі концепції філософії та естетики. Під впливом вчень видатних філософів і критиків, таких як О. Потебня і Г. Шпет, художній образ став розглядатися не просто як засіб вираження, але як ключовий шлях розуміння світу і внутрішнього світу людини. Його внутрішня структура, образність, тропи і форми вираження стали об'єктом глибоких аналізів у вітчизняному літературознавстві [15].

Образ у літературі – це не лише слова та фрази, це своєрідний світ творчості, який відображає індивідуальний погляд письменника на дійсність. Вивчення його структури допомагає краще розуміти глибинні мистецькі ідеї, емоції та філософські концепції, які лежать в основі літературних творів. У своїх дослідженнях вчені відкривають нові горизонти для розуміння природи мистецтва та його впливу на суспільство та індивіда.

Таблиця 1.1 Основні методи аналізу літературних творів

Підхід	Основа (сутність) підходу
Системно-структурний	Відображенням змісту твору є специфіка особистості автора
Образно-композиційний	Дослідження базується на унікальності побудови

	авторської строфи
Комунікативно-когнітивний	Основою є дослідження особливих мовних ознак автора, спрямованих на реципієнта з метою впливу, та їх втілення у тексті твору
Когнітивний	Індивідуальна картина світу у свідомості автора та особливості його ментальності лягають у основу ідіостилю
Лінгвокогнітивний	Мовні та художні засоби – інструмент для втілення ідей автора у художньому творі
Естетично-маркований	Ідіостиль автора формується через модифікацію використовуваних ним мовних засобів
Адресно-діяльнісний	В основу лягає сприйняття реципієнтом тексту художнього твору, також вивчається процес творчості автора
Лінгвокультурологічний	Вивчається вплив етнографізмів на формування ідіостилю автора з урахуванням особливостей культурного середовища письменника

Джерело: Складено автором на основі [1,15]

Такі дослідження є важливими для літературознавства та мистецтвознавства, оскільки вони допомагають розкрити глибокі зв'язки між словом, образом та ідеєю в художньому творі. Розуміння сутності художнього образу та його ролі в літературі відкриває нові горизонти для аналізу літературних творів і сприяє більш глибокому осмисленню мистецької спадщини.

1.2 Художньо-естетична цінність історичної повісті І. Франка "Захар Беркут" для розвитку літературного процесу

Повість "Захар Беркут" Івана Франка нині залишається актуальною завдяки своєму історичному контексту та темам, які стосуються боротьби давніх карпатських громад проти монголо-татарської навали та соціального гноблення.

Повість "Захар Беркут" Івана Франка розповідає про боротьбу волелюбного народу Руської землі, який ставки свою батьківщину від монголо-татарської навали. Головний герой, Захар Беркут, виступає старійшиною тухольської громади і знахарем. Весь свій вік він присвятив служінню громаді та захисту своєї землі від ворожого нашестя. В повісті розкривається не лише фізичний опір монголам, але й моральна сила та патріотизм героїв. Головний герой, його син Максим, та інші тухольці долають труднощі, показуючи винахідливість та рішучість у боротьбі. Також в повісті акцентується на важливості єдності та згуртованості народу як запоруки перемоги. Громада долає всі труднощі, вибираючи взаємопідтримку та повагу одне до одного. У творі також висвітлюються взаємовідносини між людьми та природою, кохання та вірність, а також відносини між батьками і дітьми. Захар Беркут і його син Максим виконують свої обов'язки перед громадою, а також борються за свої особисті цінності та кохання [60, с.135-142].

Повість "Захар Беркут" залишається актуальним твором, який відзначає важливі історичні та моральні цінності, патріотизм та єдність народу в боротьбі за свою батьківщину. Основна ідея твору "Захар Беркут" полягає у возвеличенні мужності, патріотизму та рішучості народу, який оберігає свою батьківщину від монголо-татарської навали. Герої повісті володіють силою, відвагою та винахідливістю, щоб долати усі труднощі та перешкоди на своєму шляху. Вони віддають перевагу свободі та незалежності над підкоренням агресорам та зрадою власного народу. Твір також наголошує на тому, що єдність і підтримка одне

одного є важливими складовими перемоги. Громада тухольців героїчно стоїть разом, об'єднана спільною метою та повагою одне до одного. Повість засуджує підступність, зраду, жадність та жагу до особистого збагачення за рахунок інших. Боярин Тугар Вовк, що прагне насаджувати свою владу та порядки на громаду та видає плани національної дружини монголам, представляє негідність таких поступок. Повість показує, що померти гідністю і честю краще, ніж жити як зрадник та підступник.

У повісті І. Франко наголошує на тому, що сила народу визначається його єдністю, підтримкою та повагою одне до одного. Громада тухольців стоїть разом і бореться з монголо-татарською навалою завдяки їх спільній меті та солідарності. Важливою складовою їх єдності є підтримка та взаємовідносини між громадянами. Громада самостійно регулює своє громадське поле та ліси, береже своє добро, і в цьому немає потреби в сторожах, оскільки всі дотримуються правил та поважають спільний майно [54].

Ця єдність і саморегуляція забезпечують їм безпеку та благополуччя. Повість показує, що колективна дія та взаємопідтримка народу можуть долати навіть найскладніші виклики та перешкоди. Єдність нації стає запорукою їхньої перемоги в боротьбі за свободу та незалежність.

"Захар Беркут" - це історична повість, яка відтворює події та атмосферу життя на Руській землі в середньовіччі, конкретно в часи монгольського нашестя. Повість відображає історичні події та обставини того часу, включаючи боротьбу руського народу проти монголо-татарської навали, соціальні та культурні особливості життя на Русі, а також показує важливі історичні постаті та події. Історична основа твору надає йому вагу як літературному свідоцтву про минуле та пам'яті про героїчну минувшину українського народу [50, с.137-148].

Повість "Захар Беркут" висвітлює численні важливі проблеми, які є актуальними для героїв і читачів. Ці проблеми охоплюють різні аспекти життя та відображають глибокі аспекти людського існування. Повість ставить на порядок

денний тему захисту батьківщини від іноземних загроз. Герої встають на захист своєї землі та своєї культури в умовах монгольської навали. Головні персонажі стикаються з моральними дилемами та роблять важливі вибори, які впливають на їхнє майбутнє та майбутнє їхнього народу. Це стосується як індивідуальних моральних принципів, так і загальних цінностей громади. Повість підкреслює важливість єдності та підтримки внутрішньою громадою. Герої відчують, що лише разом вони можуть протистояти загрозі. У повісті важливим є співіснування людини та природи. Люди залежать від навколишнього середовища та повинні бути взаємовідповідальними за нього. Любов та вірність є важливими темами в повісті. Герої виявляють величезну самопожертву та вірність в ім'я кохання та своєї громади. Взаємовідносини між батьками і дітьми є складними та важливими для розвитку сюжету. Батьки передають свої цінності та мудрість своїм дітям.

Ці проблеми допомагають створити багатозаровий сюжет і роблять "Захар Беркут" важливою літературною роботою, яка викликає зацікавленість та відзеркалює глибокі питання суспільства та людського досвіду.

Повість "Захар Беркут" залишається важливим твором в українській літературі, яка сприяє відзначенню важливих історичних та моральних цінностей, патріотизму та єдності народу [47, с.872-880].

Повість Івана Франка "Захар Беркут" привернула увагу багатьох літературознавців, які провели аналіз різних аспектів цього твору. Наприклад, дослідники, такі як Ніна Жук, Олександр Білецький, і Іван Басс, включили цей текст в свої дослідження Франкової прози. Також Іван Денисюк у своїй розвідці "Історична белетристика Івана Франка" надає цікаві спостереження про поетику "Захара Беркута", зокрема про образи персонажів і символи. Андрій Скоць розглядає історичний контекст твору та майстерність Франка у створенні образів персонажів.

Деякі розвідки також досліджують роль пейзажу в "Захарі Беркуті". М. Лапій та Т. Дятленко аналізують його семантику та поетику. Крім того, Микола Легкий досліджує актуальність тексту І. Франка для майбутніх поколінь.

Низка досліджень учених присвячена вивченню цієї повісті у загальноосвітній школі. Крім того, існують рецензії на кіноекранізації "Захара Беркута", зокрема на останню з них, американсько-український фільм 2019 року від режисерів Ахтема Сеїтаблаєва та Джона Вінна [46].

Для того, щоб осягнути художньо-естетичну цінність історичної повісті Івана Франка "Захар Беркут" та його актуальність для покоління нинішніх читачів, звернемося до історії написання художнього твору. У вересні 1882 року журнал "Зоря" оголосив конкурс на написання найкращої повісті або роману. Умови конкурсу вказували, що тема повинна бути взята з народного життя, як теперішнього, так і минулого, і може стосуватися інтелігенції або сільського населення. Пріоритетним було відображення ідеальних аспектів життя, якщо це не віддалялося від правди. Світлі сторони національного життя були особливо бажаними для обробки в творах.

Іван Франко відгукнувся на цей конкурс і почав працювати над повістю "Захар Беркут. Образ громадського життя Карпатської Русі в XIII віці". В своєму листі до Михайла Драгоманова від 20 жовтня 1882 року він пояснив свої мотиви: Франко мріяв про видання популярних книжок для селянства під назвою "Сільська читальня" і писав повість для конкурсу, щоб здобути гроші на цю справу, навіть якщо він не був впевнений у результаті своєї роботи.

У своєму листі до Михайла Павлика від 12 листопада 1882 року Франко розкривав свої естетичні та методологічні підходи до твору. Він планував написати історичну повість з XIII століття, яка б поєднувала ідеальність у розкритті характерів з реалізмом у методі писання, схожим на "Salambo" Гюстава Флобера. Головною метою було показати життя громад самоуправи, боротьбу

проти деструктивної влади князів і бояр, а також проти монголів, які загрожували їхньому існуванню [42].

Задум історичного твору з'явився в Франка весною 1882 року, і він мріяв про створення новели на історичному тлі, яка б відзначалася яскравим реалізмом. Проте він відзначав, що йому бракує часу та сил для творчості через скрутне фінансове становище та сільськогосподарську роботу в Нагуєвичках.

У І. Франка відчувалася недостача стимулюючого оточення та об'єднуючого товариства. Він відзначав, що потрібно щонайменше якесь оживлююче товариство, яке могло б сприяти його творчості.

Згадана інформація про конкурс у журналі "Зоря" 1882 року стимулювала творчий процес Франка. Він почав активно працювати над повістю "Захар Беркут" і зміг подолати творчу кризу. Важливим було його бажання відобразити історичні події та життя громад відповідно до ідеальних цінностей [41, с.58-63].

Повість "Захар Беркут" мала своєю метою показати життя громад самоуправи, боротьбу проти деструктивної влади князів і бояр, а також проти монголів, які загрожували їхньому існуванню. Франко поєднав історичні джерела, народні перекази та свою власну фантазію, щоб створити художньо-естетично цінну повість, яка відображала його ідеали та погляди на громадське життя [38, с.644-652].

Художньо-естетична цінність історичної повісті Івана Франка "Захар Беркут" виявляється у тому, що вона може захопити сучасних читачів через живих персонажів та актуальні ідеї. Франко використовував скупі історичні факти, доповнюючи їх "поетичною фікцією", та будував сюжет на основі історії та народних переказів. У повісті відзначалася романтична опозиція минулому і сучасності, де громадське життя минулого протиставлялося розрізненості та індивідуалізованості сучасної селянської громади.

"Захар Беркут" став ілюстрацією того, що може бути жадане для сучасних "культурних" часів, відображаючи ідеали ідеальної громади, яка відмовляється

від князівської та боярської влади, і заснована на рівноправності та моральних засадах. Франко переносив у XIII століття ідеї свого часу, такі як вільні селянські спілки, які були пропаговані М. Драгомановим. За допомогою повісті Франко досліджував концепцію федерації, засновану на зв'язку самоуправних громад, і відобразив її в ідеальному суспільному устрої Тухольщини. Повість стала втіленням його ідеалів та глибоких переконань у потребі вільної та рівноправної громади, що спирається на спільність і моральні цінності [38, с.644-652].

В статті Сергія Подолинського "Громадівство і теорія Дарвіна" висловлюється думка, що вчені мають досліджувати закони громадського життя і порівнювати їх вплив при теперішньому суспільному ладі з впливом при можливому іншому порядку суспільства. Подолинський підкреслює важливість розуміння, як соціальні закони впливають на життя громадян та суспільство в цілому [32].

Ця стаття була спрямована проти поглядів вчених, таких як Ернст Геккель і Оскар Шмідт, які стверджували, що дарвінізм призводить до майнової нерівності серед громадян через боротьбу за існування.

Подолинський використовував теорію Чарльза Дарвіна, зокрема концепції природного добору та боротьби за існування, для застосування їх до людського суспільства. Він аргументував, що при збільшенні чисельності людей боротьба за ресурси природи примушує громади об'єднуватися і спільно вести цю боротьбу. Подолинський вбачав в громаді рішучий засіб подолання бідності та забезпечення середнього добробуту для більшості людей, не заважаючи розвитку найбільш обдарованих членів громади.

Основні принципи теорії Івана Франка також включали в себе економічну рівність, суспільну власність капіталу і засобів виробництва, свободу слова, навчання та способу життя, а також підтримували право кожної громади вступати у федеративні зв'язки з іншими громадами. Франко вбачав у громаді суспільно-політичний концепт, спрямований у майбутнє, який міг би стати

запорукою щасливого життя вільних особистостей у вільному соціумі. Власноруч прагнув створити таку общину, яка мала б реалізувати цей концепт і була б спробою практичної реалізації ідеалів громади в сучасному суспільстві [32].

У статті Сергія Подолинського "Громадівство і теорія Дарвіна", а також у листах від 9-10 жовтня, 17 жовтня та 12 листопада 1882 року Павлика відображено активну агітацію за ідею громадівства і соціалізму. Сергій Подолинський та інші співробітники журналу "Громада" розглядали громадівство, що ґрунтується на ідеях Чарльза Дарвіна, як спосіб досягнення соціальної рівності та свободи. Іван Франко, за словами Андрія Пашука, прагнув реалізувати національну свободу українського народу на основі громадянського соціалізму, бачачи в громадівстві ключ до її досягнення [26].

Франко вважав, що національна ідея має бути основоположною для будь-яких зусиль та стратегій. У повісті "Захар Беркут" важливим символом є старець Захар Беркут, який очолює тухольську громаду. Він став ідеальним лідером і творцем міцної та єдиної громади, здатної протистояти зовнішнім загрозам і впливам. Беркут також символізує мудрість, альтруїзм та виразно демонструє переваги громадського життя та спільної боротьби за існування.

В повісті "Захар Беркут", старець Захар Беркут зображується як символ мудрості і відданості громаді. Він помирає з переконанням, що громадський лад та єдність можуть взяти верх над ворожою силою. Смерть Захара воскресає надію на майбутнє народу, і його слова передаються нащадкам як запорука їхнього відродження. Один з синів Захара, Максим, представляє собою ідеал справжнього лицаря і гідного спадкоємця батька. Він володіє різними якостями: силою, розумом, відвагою та стратегічним мисленням. Максим володіє вірою в свою батьківщину і її традиції, і його характер та дії роблять його гідним лідером і захисником свого народу. Мирослава, донька боярина Тугара Вовка, відзначається своєю сміливістю і харизмою. Вона відразу привертає увагу

Максима і стає символом сильної та впливової жінки. Вся ця група персонажів розглядається в повісті з елементами романтизму та гіперболічністю, підсилюючи їхню велич і важливість в контексті громади та національного відродження [25].

В повісті "Захар Беркут", Мирослава зображена як сильна та відважна жінка, яка вирішує залишити батька і підтримати Тухольську громаду в боротьбі проти монголів. Вона віддає перевагу вірності своєму народу над інтересами батька та покликанням. Мирослава активно допомагає тухольцям під час монгольської облоги, навчаючи їх виготовляти смертоносну зброю та беручи активну участь у захисті свого народу [17].

Тугар Вовк, батько Мирослави, представлений у творі як типовий "брутальний чоловік", який має амбіції та претензії на вище положення у суспільстві. Його конфлікт з тухольською громадою підсилює соціальне протистояння та надає творі багато національних та міфологічних аспектів. Сюжет також включає легенду про Сторожа і Морану, яка використовується для відображення боротьби між добром і злом. Зокрема, є спростуваннями тверджень Тарнавського та Нахліка, де вони розглядають стосунки Максима і Мирослави як компенсаторний підхід до власного життя Івана Франка через схожість з подіями в реальному житті письменника. Повість "Захар Беркут" в першу чергу слід розглядати як твір мистецтва, який передає важливі теми національного героїзму, єдності та боротьби за свободу [18].

Створивши світ "Захара Беркута", автор передає давність і колорит епохи, надаючи велику увагу деталізації в описах зовнішнього та внутрішнього середовища. Село зображується як місце, оточене високими скалами та річкою, з плодючими грядками, садами та полями. Хати мають міцні стіни і глибокий зелений дах. Важливу роль в оформленні цього колориту відіграють обгородження, доріжки, і ворота, прикрашені воронами, совами та іншими знаками духів. Крім цього, у повісті присутній оберег у вигляді величезного

беркута, який, навіть по смерті, викликає особливий враження своєю могутністю. Ці елементи створюють ілюзію достовірності і реалізму, але водночас додають міфологічних атрибутів та символіки до сюжету.

Це опис села та його навколишнього середовища передає затишок і гармонію цього місця, яке стає образом благополуччя та спокою для персонажів, зокрема, для Мирослави.

Дім Тугара Вовка, розташований «на горбку над Опором», описується як місце, збудоване із грубих обтесаних ялиць, з покриттям з грубих драниць, обмазаних червоною глиною. Вікна цього будинку обшиті воловими міхурами, через які проникає жовтаве світло [75].

Всередині дому є просторі кімнати з глиняними печами та дерев'яними полицями для посуду. Стіни сіней обвішані оружжям, рогами та шкірами диких тварин. Інтер'єр світлиці Мирослави, навпаки, прикрашений квітами, а також має дзеркало та музичний інструмент торбан [8].

У порівнянні з описами Тугарового будинку, описи знищення Тухлі монгольськими наїзниками дуже контрастують. Палаюча Тухля описується як інфернальне місце, де горять дахи, крокви, дерева, і дим покриває долину. Монголи зображуються як дикі та жорстокі, зі зловажливими рисами обличчя і вбранням, що вказує на їхнє східне походження. Постать Бурунди описується як величезного росту вояка з темною шкірою, одягнутого в шкуру степового тигра, який відзначається своєю жорстокістю та пожертвою [74].

Описи в повісті створюють атмосферу та образи, що акцентують контраст між благополуччям Тугарового будинку та руйнуванням Тухлі під час нападу монгольських наїзників, інтенсифікуючи драматичний характер подій в розповіді

Повість «Захар Беркут» включає елементи, що вказують на тюркські паралелі та відношення до кочових народів, зокрема монголів. Ім'я останнього героя, Тугара Вовка, містить паралель з тюркськими іменами Тугоркан і Тугарин,

які зустрічаються у билинах та пов'язані з кочовими степовими народами. Опис монголів у повісті, зокрема їхні зовнішні риси та характер, надає їм тюркську та степову ауру. Порівняння монголів із вовками та іншими дикими тваринами підсилює їхню жорстокість та вражаючий характер. Події бою в повісті передаються з вражаючою живістю і деталізацією, що дозволяє читачам пережити битву як живу подію. Описи бойових дій, стратегії та тактики, а також психології воюючих сторін надають цим сценам реалізму. Сновидіння також відіграють важливу роль у повісті, розкриваючи внутрішній світ головного героя та передбачаючи доленосні події. Ці сновидіння підсилюють романтичний аспект твору та важливість героя Захара [9, с.148-171].

Усі ці елементи роблять повість багатшаровою та цікавою, розкриваючи різні аспекти життя, битв та духовних переживань героїв в середньовічних Карпатах.

В повісті "Захар Беркут" проявляється романтична поетика не лише у сюжетних ходах, але й в деталях та характеристиках персонажів. Романтичний мотив таємниці присутні у творі, і, незважаючи на трагічні обставини, персонажам вдається розкрити цю таємницю. Подолання перешкод і вирішення складних сюжетних ситуацій допомагає чарівний перстень, що надає казково-романтичний шар повісті. Основні риси персонажів проявляються в екстремальних ситуаціях, наприклад, у порятунку Мирослави на ловах чи в бою під чолом під командуванням Максима. У таких ситуаціях виявляються справжні характери та моральні якості героїв. Франко в повісті використовує ідеалізацію та глорифікацію персонажів, а також ідею створення ідеальної суспільної спільноти. Він звертається до історичного минулого, відтворюючи атмосферу епохи і надаючи подіям міфологічний вимір [10, с.4-15].

Усе це вписує повість в парадигму пізнього романтизму та вказує на вплив романтичних ідей на Франкову творчість. Повість не обходиться без натуралістичних описів, але ці описи служать для створення правдоподібного

колориту епохи та подій. Усі ці елементи роблять "Захар Беркут" багатогранною роботою, яка відображає різні аспекти життя та ідеали середньовічних Карпат.

Слід також зазначити, що Франко був не лише романтиком, але й мав модерністські тенденції, і "Захар Беркут" можна розглядати як передчуття та передбачення певних модерністських мотивів та структур в українській літературі.

У 1883 році повість "Захар Беркут" була опублікована в журналі "Зоря", і вже в лютому того ж року повідомили, що вона отримала першу премію.

Висновки до розділу 1.

У цьому розділі описано сучасні методи аналізу літературних творів, визначено їх види. Окреслено поняття низку понять: *образ, художній образ*, який ми розуміємо як специфічний спосіб сприйняття світу через мистецтво, що відзначається збереженням предметно-чуттєвого характеру реальності. Визначено основні методи аналізу літературного твору, в основу покладено системно-структурний, образно-композиційний, комунікативно-когнітивний, когнітивний, лінгвокогнітивний, естетично-маркований, адресно-діяльнісний та лінгвокультурологічний підходи

Визначено художньо-естетичну цінність історичної повісті І. Франка "Захар Беркут" для розвитку літературного процесу. Акцентовано увагу на історії написання художнього твору, схарактеризовано образи головних героїв, описана історична подія, на основі якої була написана повість. Здійснено огляд літературно-критичних праць літературознавців щодо предмету нашого дослідження.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ПОВІСТЕВОЇ ПРОЗИ І. ФРАНКА НА ІСТОРИЧНУ ТЕМАТИКУ

2.1. Літературно-критичні теорії та методи аналізу

Рецензент В. Горленко на сторінках журналу "Київська старина" високо оцінив твір Івана Франка. Він назвав його важливим в аспекті розвитку історичного самосвідомості в беллетристиці, особливо для тих народів, які переживають епоху культурного і політичного відродження. За словами В. Горленка, повість І. Франка є чудовим прикладом і має особливе значення для галицької літератури. Він відзначив її особливу своєрідність у зображенні світу та свіжість письма. У своїй рецензії, він також вказав на певні художні прорахунки у фабулі повісті, які він назвав "слабкою частиною".

Учений зауважив, що деякі події в творі розвиваються трохи штучно і є нескінченними з моральним навантаженням. Зокрема, В. Горленко критикував внесення "моралі" у сюжет, де вистачило б лише художніх образів. Тим не менш, він визнав, що ця слабкість у фабулі не знижує загальної цінності твору і навіть більше підкреслює його свіжість та художню цінність [12].

"Захар Беркут" Івана Франка справді вважається важливим твором у галицькій літературі. Ця повість, написана на початку 20-го століття, є одним з ключових творів у творчості І. Франка та в історії української літератури загалом. В. Горленко відзначив важливість цього твору, і його висока оцінка віддзеркалює значення "Захара Беркута" для української та галицької літератури.

Твір "Захар Беркут" розглядає життя та боротьбу українського народу в середньовічній Галичині. Повість поєднує в собі історичні події та елементи епічної поеми.

Іван Франко створив вражаючий наратив, який відображає боротьбу галицьких українців проти зовнішніх загроз і внутрішніх конфліктів. "Захар Беркут" є також важливим свідченням про культурний контекст того часу, відображаючи практики і традиції суспільства та релігійні вірування [13, с.45-53].

Цей твір має багатий сюжет, розвинуту систему персонажів і глибокий символізм. Він допомагає читачам краще розуміти історію та культуру Галичини, а також важливі аспекти національної ідентичності та боротьби за свободу. "Захар Беркут" завдяки своїй значущості та відмінному літературному виконанню залишається одним із найважливіших творів в творчості Івана Франка та української літератури в цілому. На думку О. Дорошкевича, дискусія щодо повісті "Захар Беркут" стосувалася кількох ключових моментів. Він вказував на певні недоліки в творі, такі як випадкові події та нежиттєвість, негармонійність і однобокість деяких персонажів. О. Дорошкевич вважав, що дія повісті розгортається без психологічного пояснення, і події в ній часто виглядають як результат випадку, який рятує героїв в найкритичніший момент. Незважаючи на ці недоліки, О. Дорошкевич визнавав, що Іван Франко компенсував їх симпатичністю задуму, оригінальністю і поетичністю окремих епізодів у творі. Він особливо відзначав епічний образ старого общинника, який, на його думку, передавав велич і мужність. Учений також наголошував на якостях мови в повісті, вказуючи, що вона близька до малоруської літературної мови.

Таким чином, він вважав твір цінним і зазначав, що деякі сцени в повісті є високохудожніми та нагадують найкращі сторінки Франкової прози. Узагальнюючи, О. Дорошкевич вважав "Захар Беркут" важливим твором, хоча з певними недоліками. В розгорнутому описі подій у повісті "Захар Беркут" важливою роллю відіграють різні персонажі та події. Відображена сцена, де Мирослава потрапляє під напад ведмедиці, а Максим, син Захара Беркута, рятує

її, вказує на взаємоутворення почуттів вдячності та кохання між ними. Захар Беркут, як 90-річний старець, досвідчений в управлінні общиною, виступає як лідер, який оберігає общинну самоврядування від посягань боярина Тугара Вовка. Він вбачає у Тугару Вовку силоносна шляхту, яка грозить знищити патріархальну структуру суспільства. Це ставлення Захара Беркута відображає конфлікт історичних епох та суспільних класів. Монголи, яких провадить зрадник Вовк, нападають на Тухлю і палають село. Опис цього страшного нападу, а також спроба жителів боротися з нападниками, розкривається в тексті. Тухольці врешті-решт борються до останнього, а їх лідером стає хоробрий Максим. Однак, завдяки старому Захару Беркутові, вони вирішують затопити ворожий табір, що стало можливим завдяки єдності общини та відвага. Навіть з смертю Захара, якому вдається передати натхненні слова про єдність і громадський порядок, община продовжує боротьбу та врятування. Словесний опис історичного фону та драматичних подій у Тухлі є сильною стороною повісті. Автор вдало зображує важливі моменти життя общини та її боротьбу проти зовнішнього ворога, керуючись моральними принципами та єдністю [14, с.122-126].

У рецензії помітно позитивне ставлення до твору Івана Франка, яке виражається симпатією автора рецензії до письменника та його оповідання "Захар Беркут". Рецензія стисло висвітлює основний сюжет та акцентує увагу на окремих персонажах, зокрема Тугара Вовка, Захара Беркута, Мирослави і Максима.

У тексті рецензії висловлюється думка, що підходи Франка до представлення історії через художню літературу мають більше можливостей для ефективної комунікації історичних фактів та подій порівняно з "сухим представленням фактів", яке характеризує "лелевелівську школу істориків та дослідників". Автор рецензії наголошує на важливості художнього способу презентації історії [15].

Проте в рецензії також зазначаються критичні аспекти, такі як надмірна тенденційність у творі та різкі зміни образів персонажів. Також вказується на фактичну неточність у повісті щодо ролі Данила у полюванні та витоппенні монголів.

Автор рецензії пояснює, що І. Франко міг користуватися історичними джерелами, такими як Іпатіївський літопис, але також доповнювати їх фантазією, оскільки з тих давніх домонгольських часів не за лишилося багато історичних записів. Такий підхід дозволив Франкові створити живописний опис історичного фону та подій у Тухлі. Важливо відзначити, що автор рецензії, Ян Ілговський, був польським істориком та антропологом, який мав близьке ставлення до України та її історії, і вказував на важливість підходу Франка до презентації історії через літературу [15].

Ожешко мав намір включити повість Франка "Львівські бібліотеки" до своєї антології, разом із іншими творами, які досліджували етнографію та антропологію різних народів та регіонів. Проте, він визнав, що для українського читача можливо було б цікавішими інші дослідження Франка, такі як "Charakterystyka ludów Litwy i Rusi", "Zarysy lecznictwa ludowego na Rusi Południowej", "Charakterystyka fizyczna ludności Podola na podstawie własnych spostrzeżeń" та інші. Після цього, Ожешко вирішив включити повість "На дні" Франка до своєї антології та написати передмову, де обговорить українську літературу останніх 30 років. Популярність Франка росте серед польської та української аудиторії, і його твори оцінюються як літературно важливі. Однак, деякі критики зауважують відступи від реалістичного методу в творах Франка і вважають, що він час від часу сам себе заперечує. Однак існують і позитивні оцінки його творчості, які відзначають поетичність і художність його текстів. Пилип Свистун, педагог та громадський діяч москвофільського спрямування, розглядаючи вплив М. Драгоманова на молоде покоління українських письменників у Галичині та асоціюючи "громадівство" з соціалізмом,

висловлював думку, що Франкова повість "Захар Беркут" створює образ соціалістичної общини. У цій общині, за словами Свистуна, жителі Прикарпатської Русі мирно та щасливо живуть у власних общинах, де немає класових розділень і всі землі належать загальному володінню, що призводить до відсутності бідних. Ощадливі общини вміють захищати себе в разі нападу ворогів, навіть без спеціального війська. Світогляд цих селян поєднує християнство з язичництвом, і вони не приймають "візантійської" релігійної традиції. У своєму огляді "З найновішої української літератури", Леон Василевський високо цинив Івана Франка як видатного письменника. Він зауважував, що Франко виділяється завдяки своєму таланту, глибокій освіті і працьовитості. Франко вдало зображував життя працюючих верств, в'язнів, жидів, дітей та робітників у своїх творах. Василевський вважав "Захар Беркут" і поему "Панські жарти" Франка найкращими роботами в українській літературі, зокрема в історичному романі Франка він бачив важливість зображення кінця вічево-громадського ладу на Русі. Але в наступних роках Василевський висловив змінену думку, назвавши "Захар Беркут" найслабкішим твором Франка. Хоча він вважав, що у цій повісті все ж помітні ознаки таланту автора. Таким чином, думки громадських діячів і критиків можуть змінюватися з часом і відображати різні аспекти творчості письменника [16].

У відгуках та критиці "Захара Беркута", написаній Іваном Франком, виражено декілька різних поглядів. Частина критиків, як Пилип Свистун, вважала цю повість видовишною та важливою з точки зору створення образу соціалістичної общини. Вони бачили в розповіді про "громадське життя" в Карпатських горах життя, побудоване на республіканському принципі громадської спільноти, навіть якщо це було історично не точним. Проте інші критики, зокрема Фридерик Папе, висловлювали сумніви у історичній точності та можливості подій, зображених у "Захарі Беркуті". Вони зауважували, що в той час переходи через Beskidi були практично неможливими через великі ліси, і

напад татар на Бескидські Карпати відбувся пізніше, ніж у повісті. Деякі критики, такі як Л. Турбацький, визнавали літературну цінність "Захара Беркута" із точки зору мистецтва та живописного зображення пригод, але водночас вважали, що повість не має історичного підґрунтя та її події є більше казковими, ніж реалістичними. Агатангел Кримський, натомість, вважав, що "Захар Беркут" занадто фантастичний та ідеалізований, позбавлений реалізму та критичного погляду, які були характерні для творів Франка. Він вважав, що ця повість надто дитяча та наївна, і може бути розцінена як більше казкова, ніж реальна [17].

У 1902 році Агатангел Кримський висловив більш позитивну думку про "Захара Беркута" Івана Франка, називаючи його історичним романом з історичним об'єктивним підґрунтям. Він також зазначив, що цей твір був нагороджений премією на конкурсі журналу "Зоря", і відзначив імпаکت цієї повісті на привертання уваги до самого Івана Франка як письменника, який відзначався від інших галицьких жителів.

Роман Заклинський також високо цінував "Захара Беркута" і вважав цей твір унікальним і неповторним. Він позитивно оцінив літературну цінність твору, хоча зазначив стилістичні недоліки. Борис Грінченко поширив популярність "Захара Беркута", вважаючи його корисним для селянського читання, навіть зі стилістичними недоліками. Він полемізував із Франком, заперечуючи, що історична повість повинна лише захоплювати читача, але також подавати дух того часу та людські реалії. У цьому контексті критики схильні розглядати "Захара Беркута" як історичний роман із певними художніми недоліками, але з вагомим значенням як літературним твором, який відзначався на фоні інших творів свого часу і викликав обговорення в читацькому середовищі [18].

Різні критики виявили відмінні погляди на повість "Захар Беркут" Івана Франка і оцінили її по-різному. Агатангел Кримський вважав цей твір історичним романом і надав йому позитивну оцінку, вказуючи на його об'єктивність та значення для читачів. Роман Заклинський також високо цінував

"Захара Беркута", хоча зауважив стилістичні недоліки у творі. Борис Грінченко підкреслив цікавий сюжет, епізоди, такі як смерть татар в тухольській долині, та ідеальну проповідь громадського ладу. Проте, він зауважив, що важка для українського селянина мова робить ідеї твору менш зрозумілими для простих читачів. Критики відзначили, що повість відзначається романтичним стилем та ідеєю громадського блага. Деякі із них також зазначили, що твір має утопічний характер та не завжди відповідає реаліям минулого. Критики також обговорювали вплив мови на сприйняття твору селянами та намагались розглядати його з різних кутів. У цілому, думки критиків були різними, але "Захар Беркут" визнавали значущим твором Франка, який зацікавлював і обговорювався в читацькому середовищі того часу [20, с.68-82].

Вчитель із міста Золочева на Львівщині, Євген Віханський, створив драму на основі сюжету повісті "Захар Беркут" Івана Франка. Він надіслав текст драми Франкові разом із листом, в якому пояснив свій творчий підхід до інсценізації твору. Є. Віханський намагався відтворити образи та події з повісті на сцені, враховуючи основну ідею твору та стараючись уникнути фантазійних додатків. Франко надіслав відповідь Є. Віханському щодо його драми, проте зміст цієї відповіді не відомий. Зазначимо, що драма "Захар Беркут" в інтерпретації Є. Віханського не була виставлена на сцені за життя Франка. Також варто відзначити, що стаття про Івана Франка, опублікована в варшавській газеті "Przegląd Tygodniowy", під псевдонімом "Nie-Eol," може належати Едварду Пшевуському, який був польським адвокатом і літературним критиком та мав взаємодію з Франком [20, с.68-82].

Стаття розглядає польського письменника, який розглядає творчість видатного українського письменника Івана Франка та робить спробу познайомити польську аудиторію з цим автором. Ця стаття наголошує важливість розуміння і сприйняття Франка як представника сусідньої української літератури в Польщі. Вона наводить основні факти з біографії Франка, його роль

у галицькому культурному середовищі, а також виокремлює деякі з його творів, які мали б цікавити польську аудиторію, зокрема "Воа Constrictor" та "Борислав сміється". Також стаття акцентує на тому, що Франко був схильний до глибокого сприйняття життя селян та робітників, навчався на природознавстві, філософії та суспільних науках, і це вплинуло на його творчість [21, с.90-103].

Далі в статті зазначено, що І. Франко був українцем за походженням, проте він завжди прагнув співпрацювати із польськими авторами та не використовував свою літературу для просування національної ненависті. Він володів польською мовою і писав нею, коли вважав за потрібне. Його творчість сприяла побудові спільного культурного простору і сприяла взаєморозумінню між польськими та українськими читачами та літераторами. Ця стаття також була важливою, оскільки вперше презентувала українського письменника в польськомовній критиці [22, с.31-35].

Метод дослідження історичного контексту, включаючи різні події, аналіз соціальних, політичних і культурних аспектів того часу, допомагає зрозуміти теми та символи, які використовував Іван Франко в своїй повісті "Захар Беркут". Дослідження історичних фактів та подій, які відбувалися в час, коли була написана повість, включаючи політичні конфлікти, соціальні зміни, і культурні тенденції. Це допомагає встановити, які події могли вплинути на автора та відобразитися в його творі. Визначення соціальних класів, станів та взаємин між ними у даному історичному періоді. Це допомагає зрозуміти соціальні конфлікти, які можуть бути відтворені в творі, а також роль головних персонажів у соціумі. Розгляд політичного ландшафту і визначення, які політичні процеси вплинули на життя персонажів та події в творі. Це може включати конфлікти між різними політичними групами або ідеологічні суперечності. Вивчення культурних особливостей і тенденцій того часу, включаючи мову, мистецтво, релігію та традиції. Це допомагає виявити, які символи та теми були важливими для суспільства та автора [23, с.3-22].

Після проведення такого аналізу можна встановити, які конкретні теми, символи і сюжетні лінії використовувалися в повісті "Захар Беркут" для відтворення того часу та висловлення певних ідей. Такий метод допомагає глибше зрозуміти твір та його значення в історичному контексті.

Структурний аналіз повісті "Захар Беркут" Івана Франка допомагає розкрити кілька важливих аспектів у цьому творі: Аналіз структури включає в себе дослідження послідовності подій та переходів між різними частинами повісті. У "Захарі Беркуті" сюжет розвивається хронологічно, розпочинаючи з дитинства головного героя і закінчуючи його дорослими роками. Аналіз такої структури допомагає виявити, як автор прокладає лінію розвитку персонажів та розгортає сюжетні арки. Іван Франко вдало використовує структуру, щоб розкрити характери персонажів, показати їхні зміни протягом оповіді і внести внутрішній розвиток. Наприклад, персонаж Захара Беркута перетворюється з молодого вояка в визнаного лідера галицьких князів. Іншим важливим аспектом є те, як структура допомагає автору передавати свої ідеї та теми. "Захар Беркут" висвітлює такі ідеї, як боротьба за свободу, об'єднання громади і вірність традиціям. Структура допомагає Франкові систематично розгортати ці ідеї протягом оповіді, показуючи їх важливість для героїв і суспільства [24].

Остаточно, структура впливає на спосіб, яким читач сприймає твір. Правильно побудована структура робить оповідь цікавішою та легше сприйнятною. Вона допомагає читачеві легше відстежувати розвиток сюжету, відчувати зв'язок між персонажами та зберігати інтерес протягом всього оповідання [25].

Загалом, структурний аналіз важливий для розкриття різних аспектів у творі, від персонажів до ідей, та допомагає краще зрозуміти спосіб, яким автор побудував свій наратив для досягнення своїх літературних цілей.

Дослідження, яким чином автор поділяє повість на окремі розділи, глави або частини. Аналізуючи цей аспект, можна виявити, як розповідь структурована і які ключові моменти обрані для подачі у конкретних частинах повісті.

Визначення порядку подачі подій у повісті. Як автор розвиває сюжет і чи існує хронологічна послідовність, яка допомагає читачеві легше розуміти події та їх зв'язок між собою. Аналіз розвитку головних та додаткових персонажів протягом повісті. Як автор відображає зміни в їхніх характерах, мотиваціях та стосунках один до одного.

Розгляд діалогів між персонажами, а також монологів (внутрішніх монологів персонажів). Яким чином автор використовує діалоги для розвитку сюжету та розкриття персонажів.

Пошук повторюваних мотивів, образів і символів у тексті повісті. Як ці структурні елементи впливають на зміст та інтерпретацію твору.

Структурний аналіз допомагає виявити, як автор розбудовує свій наратив, які прийоми використовує для створення сюжету та розвитку персонажів, і які структурні елементи сприяють передачі основних ідей та повідомленню читачеві важливих послань [26].

Соціально-критичний аналіз твору полягає в тому, щоб досліджувати текст через призму соціальних питань і відображати соціальні, політичні та культурні аспекти в творі. Аналізується, які соціальні теми та питання виникають у творі. Це може бути класова боротьба, політичні конфлікти, економічні нерівності, об'єднання громади тощо. Дослідження того, які різниці і конфлікти існують між різними класами чи соціальними групами у творі. Це може бути відображено через взаємини персонажів, їхні дії та мову. Аналізується, як автор зображує громаду і яку роль вона відіграє в житті персонажів. Це може включати в себе аспекти соціальної підтримки, об'єднання спільної мети чи боротьби за свободу. Визначення політичного фону, в якому розгортається дія твору, і аналіз впливу політичних подій на персонажів та сюжет. Розгляд аспектів культури, які

відіграють роль у творі, такі як традиції, обряди, мова та інші аспекти соціокультурного середовища. Аналіз виразних прийомів та позиції автора стосовно соціальних питань. Визначення, чи підтримує автор певний соціальний порядок або, навпаки, критикує його та висловлює певні соціальні ідеї.

Соціально-критичний аналіз допомагає зрозуміти, які соціальні теми та питання мають важливе значення для твору, і як автор використовує літературні засоби для висловлення свого ставлення до них. Цей аналіз допомагає читачеві отримати глибше розуміння політичного та соціального контексту, в якому створено твір, і ідентифікувати його коментарі та послання [28].

Порівняльний аналіз твору "Захар Беркут" Івана Франка з іншими творами, які можуть бути створені автором або іншими письменниками, допомагає виявити унікальні особливості цього твору та зрозуміти вплив інших творів на Івана Франка та його літературний стиль [28].

По-перше, порівняння з іншими творами Франка може підкреслити спільні теми, мотиви або стилістичні особливості. Наприклад, можна порівняти "Захар Беркут" із "Кайдашевою сім'єю" Франка і виявити спільні теми селянського життя, боротьби за права та національної ідентичності.

По-друге, порівняння з творами інших письменників може розкрити вплив інших авторів на І. Франка та виявити, які літературні рухи або течії вплинули на його творчість. Наприклад, можна порівняти "Захар Беркут" з творами українських романтиків, таких як Тарас Шевченко, і визначити спільні риси романтичного стилю.

Порівняльний аналіз також може вказати на унікальні особливості "Захара Беркута", які виділяють його серед інших творів. Це може бути особливий сюжетний або структурний підхід, специфічні персонажі або символи, які роблять цей твір неповторним.

Такий аналіз допомагає поглибити розуміння твору "Захар Беркут" і контексту, в якому він був створений, а також підкреслити його важливість та

значення в літературній спадщині Івана Франка та української літератури загалом.

Використання методів герменевтики для розгадування інтерпретації та розуміння тексту твору "Захар Беркут" відкриває широкі можливості для глибокого аналізу. Герменевтика, яка ґрунтується на розумінні тексту як складної системи знаків та символів, дозволяє досліджувати текст у контексті його історії та культури.

Розглядаючи "Захар Беркут" через призму герменевтичних підходів, ми можемо відділити різні рівні інтерпретації. Перш за все, герменевтика допомагає розібрати семантику тексту, розкрити глибинні значення словесних конструкцій та дослідити внутрішню логіку оповіді. Це дозволяє нам розуміти мотивації персонажів, їхні внутрішні конфлікти та розвиток протягом оповіді [29, с.269-275].

Герменевтичний підхід до аналізу твору "Захар Беркут" дозволяє також досліджувати його в контексті інших літературних творів, що має велике значення для розуміння унікальних особливостей цього твору та виявлення взаємодії з іншими творами і письменниками. В рамках герменевтичного підходу можна порівнювати "Захар Беркут" з іншими творами Івана Франка. Наприклад, порівнюючи цей твір із "Бориславом сміється", можна виявити спільні теми, такі як боротьба за справедливість та свободу, але також виявити відмінності в жанровій та структурній організації. Герменевтичний аналіз допомагає виявити вплив інших письменників на твір Франка. Наприклад, можна порівняти "Захар Беркут" із творами інших українських або світових письменників того періоду, щоб виявити спільні мотиви та ідеї. Герменевтичний аналіз дозволяє виявити, які новаторські елементи вніс Франко у свій твір. Можливо, він адаптував певні жанрові концепції чи структурні елементи з інших творів, перетворюючи їх унікальним чином [30, с.179-192].

За допомогою герменевтичного підходу можна краще розкрити сполучення та взаємодію "Захара Беркута" з іншими літературними творами, що розширює наше розуміння цього твору та його місця в літературному контексті.

Ці підходи, такі як герменевтика, історичний аналіз, структурний аналіз, соціально-критичний аналіз та порівняльний аналіз, є корисними для розуміння твору "Захар Беркут" та інших літературних творів [31, с.118-130].

Герменевтика – це методологія і теорія розуміння текстів, що допомагає розкрити їхні глибинні значення та інтерпретації. У контексті аналізу твору "Захар Беркут" Івана Франка.

Герменевтичний аналіз дозволяє ідентифікувати символи та алегорії, що містяться в тексті. Символи можуть мати різні інтерпретації та смисли, і герменевтика допомагає розкрити їхню глибину і зв'язок із загальною тематикою твору. Наприклад, символіка гір або зброї може вказувати на патріотичні або військові мотиви. Герменевтичний аналіз допомагає розібратися у способах, якими автор використовує мовні засоби для досягнення своїх літературних цілей. Він вивчає структуру речень, вибір лексики, образність та стилістичні особливості, які впливають на сприйняття тексту читачем. Герменевтика допомагає виявити різні смислові шари в тексті. Це можуть бути літературні, філософські, релігійні або інші аспекти. Аналіз смислових шарів допомагає виявити глибокі ідеї, які автор намагався висловити. Герменевтика враховує важливість авторських інтенцій та того, як текст сприймається читачем. Вона допомагає визначити, як автор мав на меті вплинути на свою аудиторію та яким чином текст може сприйматися різними читачами.

Усі ці аспекти герменевтичного аналізу допомагають виявити багатогранність і глибину літературного твору "Захар Беркут" та розкрити його потенціал для різних інтерпретацій і розуміння.

Історичний аналіз та дослідження культурного контексту мають велике значення для розуміння та аналізу твору "Захар Беркут" Івана Франка. Ці аспекти

допомагають врахувати вплив суспільних, політичних та культурних подій на створення твору та розкрити його глибинні значення. Вивчення суспільних умов часу, коли була написана повість, дозволяє визначити класові розходження, питання соціальної справедливості, відносини між верствами суспільства та інші аспекти, що можуть бути відображені у творі [33, с.203-211].

Також важливо враховувати тут історичні події, які вплинули на соціальний ландшафт. Аналіз політичних подій і процесів того часу допомагає виявити вплив політики на твір. Іван Франко був активним громадським діячем, і його творчість неодноразово віддзеркалює питання національної свободи та незалежності. Розгляд культурних аспектів, включаючи літературні впливи, національну ідентичність та культурні традиції, допомагає виявити, які теми та символи могли бути важливими для автора та його читачів. Франко був добре ознайомлений із літературними стилістичними течіями свого часу та польською літературою, що також вплинуло на його творчість. Детальний аналіз історичних асоціацій та символіки, які використовуються в творі, допомагає виявити приховані значення та спільні пам'яті, що могли бути важливими для сучасників автора [33, с.203-211].

Ці аспекти допомагають з'ясувати, які теми та символи в повісті "Захар Беркут" є актуальними для письменника та його часу, і як вони сприймалися суспільством. Такий історичний та культурний контекст дозволяє отримати глибше розуміння твору та виявити його суттєвість у контексті часу, коли він був створений.

Структурний аналіз є ключовим підходом до дослідження твору, оскільки він допомагає виявити, як організований текст і які літературні засоби використовує автор для досягнення своїх цілей. Аналіз структури твору включає в себе вивчення будови тексту. Це означає розгляд, чи поділений текст на розділи, глави або частини, і, якщо так, то як цей поділ впливає на сприйняття та організацію подій. Дослідження послідовності подій допомагає виявити, як

розвивається сюжет та як взаємодіють персонажі. З'ясування логіки та хронології подій важливе для розуміння наративної динаміки. Структурний аналіз включає аналіз розвитку персонажів у творі, як персонажі змінюються протягом історії та які фактори впливають на їхні дії та розвиток [35, с.481-494].

Вивчення діалогів та монологів допомагає виявити способи, якими автор передає думки та емоції персонажів. Діалоги можуть розкривати міжособисті відносини та конфлікти, тоді як монологи дозволяють глибше зрозуміти внутрішній світ героїв.

Структурний аналіз також включає вивчення використуваних автором літературних засобів і стилістичних прийомів. Які образи, метафори, символи та інші елементи мови використовуються для досягнення певних ефектів?

Цей метод дозволяє виявити, як автор структурує свій наратив, які засоби використовує для створення настрою та емоційної втягнутості, і як взаємодіють різні аспекти тексту для досягнення авторських інтенцій та сприйняття читачем.

Соціально-критичний аналіз є методом, що дозволяє виявити соціальні питання та класові розходження, які обговорюються в творі, і розкрити коментарі автора на ці питання. Аналізуючи текст, можна виявити, які соціальні питання порушуються в творі. Це можуть бути питання нерівності, бідності, експлуатації, освіти чи здоров'я. Дослідження авторського погляду на ці питання допомагає зрозуміти його соціальну свідомість і ставлення до актуальних проблем суспільства. Соціально-критичний аналіз дозволяє також виявити класові розходження серед персонажів та взаємодію між різними соціальними групами. Це важливо для розуміння конфліктів та динаміки в творі. Аналізуючи політичні аспекти твору, можна розкрити його зв'язок з історичними подіями та політичним контекстом. Це допомагає зрозуміти, як автор реагує на політичні зміни свого часу та як це впливає на сюжет твору. Дослідження соціокультурного контексту означає вивчення культурних традицій, цінностей та звичаїв, які

впливають на персонажів і події. Це важливо для розуміння того, як автор відтворює культурні особливості свого часу в творі [35, с.481-494].

Загалом, соціально-критичний аналіз допомагає розкрити глибокий сенс твору та виявити його відображення соціальних реалій, класових відносин, політичного контексту та культурних особливостей.

Порівнюючи "Захар Беркут" із іншими творами, ми можемо виявити спільні мотиви, ідеї та структурні елементи, а також унікальні особливості цього твору. Порівняння дозволяє виявити, які теми або мотиви можуть бути спільними для декількох творів. Наприклад, можна з'ясувати, що "Захар Беркут" і інший твір автора мають спільну тему вільної волі. Порівнюючи твір з іншими, можна виявити, що саме робить його унікальним. Чи є в ньому якісь інновації у жанрі, структурі чи способі вираження ідей. Порівняльний аналіз допомагає розуміти, як твір вписується в літературний контекст свого часу. Чи були схожі теми чи підходи популярними серед інших авторів того періоду, порівняння дозволяє виявити можливий вплив інших авторів на твір. Чи були певні літературні школи, напрями чи письменники важливими для формування стилю чи ідей в творі, порівняння твору із іншими робить можливим виявлення літературних діалогів та взаємодій між авторами. Це може вказувати на обмін ідеями, дискусії чи вплив, які формували літературну традицію [36, с.96-103].

В результаті порівняльного аналізу допомагає нам краще зрозуміти як окремий твір, так і літературний контекст, в якому він існує. Він позначається на вивченні подібних та відмінних елементів різних творів та відкриває нові шляхи дослідження в літературі.

Загальною метою усіх перерахованих підходів є розкриття багатогранності твору, розуміння його глибинних значень і сприяння кращому аналізу та інтерпретації літературного тексту. Вивчення літературного твору не обмежується лише читанням та переказом сюжету; воно передбачає дослідження

внутрішнього світу твору, його символіки, структури, а також пошук та розкриття авторських намірів.

2.2 Вплив сучасних підходів до аналізу на розуміння та тлумачення повісті

Актуальність історичної повісті «Захар Беркут» Івана Франка про боротьбу давніх карпатських общин проти монголів та соціального гноблення зумовлена сучасною ситуацією в Україні. Іван Якович Франко постійно виявляв інтерес до національної, української історії. Серед його здобутків в історичній царині варто відзначити повість «Захар Беркут», що дійсно є класичним твором, у якому виявилася майстерність письменника та його рідкісна здатність поєднувати в органічне ціле злободенну політичну тематику та чарівно-поетичну романтику і все це водночас на основі реалістичного відтворення історії українського народу, поєднуючи народні легенди, міфи, давні перекази.

Франко був упевнений в тому, що «повість історична має вартість, коли її основна ідея зможе зайняти сучасних живих людей». З цією метою й було створено повість «Захар Беркут». **Основна ідея** повісті є простою й водночас вічною: як уберегти й утримати духовну й політично-економічну свободу, зокрема право вірити в те, що пробуджує й відроджує в людині життя; право на відстоювання вільного суспільно-політичного устрою; право на землю і працю, як кожної людини, так і громади загалом? З огляду на це можна визначити **головну ідею повісті** як возвеличення патріотизму, сміливості, відважності, уміння народу долати на своєму шляху перешкоди, боротися з життєвими труднощами, а також засудження автором твору підступності, жадності, зради й постійного прагнення до збагачення.

У повісті «Захар Беркут» розповідається про період XIII століття, про добу Червоної, Галицько-Волинської або Карпатської Русі, на фоні історичних

подій створено образи сильних і мужніх духом людей як органічної частини природи, які можуть схопитися у двобої з ведмедем чи боронити свою батьківщину від іноземних загарбників – монголо-татар.

За жанром «Захар Беркут» належить до історичної повісті, особливостями якої є об'єктивне зображення історичних подій, використання реальних географічних назв, описи стародавніх звичаїв, відтворення мови оповіді, яка наближена до мови зображуваного тогочасного періоду.

Сюжетними особливостями твору є те, що автор повісті зображує дві лінії: 1) історичну (напад монголо-татар, боротьба тухольців за свою рідну землю); 2) особистісну (стосунки Мирослави й Максима Беркута).

У повісті описано події 1241 року. Боярин Тугар Вовк разом із донькою Мирославою прибуває в Тухольщину в Карпати, землі яких були подаровані йому князем. Максим, син місцевого старійшини Захара Беркута, та боярська дочка закохалися, але Тугар Вовк проти цих стосунків.

З метою узурпування влади боярин вступає у конфлікт з тухольською общиною, яка з давніх часів була вільною й незалежною. Протистояння досягає апогею, коли Тугар Вовк під час ради вбиває Митька Вояку, бо він повинен був свідчити проти нього, і розлючена громада проганяє Тугара-вбивцю. Після цього випадку боярин із донькою Мирославою їде до монголів, й залишається на їхній стороні.

Згодом Тугар Вовк разом із десятитисячним монгольським військом на чолі з Бурундою-бегадиром вирушає на тухольців. Під час зіткнення із монгольськими загонами Максим Беркут потрапляє до ворогів у полон. До тухольців згодом прибуває з сусідніх селищ підмога, а також і Мирослава, яка переповідає громаді план Максима щодо перемоги й знищення ворогів.

Тухольська община спочатку пускає монгол-загарбників у долину свого села, а потім перекриває їм вихід. Монголи намагаються вирватися з пастки, але їм не вдається. За вказівкою Захара Беркута громада перекриває потік, і долина, у

якій перебували вороги, починає наповнюватися водою. Бурунда намагається обміняти життя Максима на свободу свого війська, але тухольці йому відмовляють. Бурунда хоче вбити полоненого й замахується на його життя, але Тугар Вовк відрубав йому руку, рятуючи Максима.

Бурунда, Тугар Вовк та десятитисячне військо монголів помирає, а Максимові вдається врятуватися. Захар Беркут, відчуваючи що помирає, виголошує пророчі слова: громадську єдність, завдяки якій було здобуто перемогу, буде втрачено, лихі часи настануть для народу, але з часом відродиться вона, і настануть щасливі часи її відродження. У кінці твору автор риторично запитує, чи не настала та щаслива доба, про яку, помираючи, говорив старий Захар Беркут.

Передсмертна промова Захара Беркута – це заповіт громаді, заповіт республіканському устрою. Головний герой твору любить батьківщину, своїх земляків, навіть в останні хвилини свого життя непокоїться про долю своїх побратимів. Він переконує тухольців, що їхня сила в братерській згоді і єдності: *«Доки будете жити в громадянськiм порядку, дружно держатися купи, незломно стояти всі за одного, а один за всіх, доти ніяка ворожа сила не побідить вас»* [76, с.21].

Іван Франко порушує в своєму творі такі **проблеми**, як захист рідної землі від монгол-загарбників; моральний вибір людини; єдність і згуртованість народу як запорука успіху й перемоги; взаємовідносини між людиною і природою; вірність і самопожертва заради кохання; взаємовідносини батьків і дітей.

Повість "Захар Беркут" Івана Франка розглядається як попередник дослідження священного, міфологічного та ритуального просторів в українському модернізмі. Цей твір слід вважати важливим етапом та проявом народження українського неоромантизму. Його архітектура визначається його ритуально-міфологічною структурою, яка віддзеркалює світогляд

передмодернізму, який був поширений в українській художній прозі [37, с.243-253].

В аспекті реалізації завдань нашого дослідження важливим є представлення ритуально-міфологічної матриці, яка лягла в основу наративної стратегії твору І. Франка та визначила його структуру. Як підкреслює Ерік Зіолковський, перетин релігії та літератури часто відбувається в сфері міфу, де релігія стає найбільш помітною в літературному виразі. Існує загальна ідея між М. Еліаде та Н. Фрай, що існує нерозривний зв'язок між міфом та літературою, часто називаний "дегенерацією" за Еліаде і "репозиціонуванням" міфологічних структур в літературі за Фрай.

Дослідження також визнає структурну та тематичну послідовність зв'язку між літературою та міфом. Воно досліджує міфи, про які розповідаються в есе Івана Стренського. Рой Раппапорт аналізує структуру ритуалу, його особливості та взаємозв'язок з релігією докладно [39, с.823-838].

Мова відкриває нові можливості для розширення уявлень про національну та індивідуальну картину світу. Вона розглядається як засіб вербалізації індивідуального та національного сприйняття світу, тобто як інструмент для вираження особистого мислення, унікальних реакцій на дійсність та естетичного моделювання свідомості. Лінгвісти часто досліджують ідіостиль письменників, в яких художні твори відображають авторське тлумачення світу та їхній спосіб моделювання дійсності. Слова В. Дроботуна вказують на те, що мовний образ, такий як ідіостиль письменника, формується як результат вербалізації індивідуального та національного сприйняття світу, і цей процес є актом індивідуальної мовотворчості. Така мовна творчість виникає через взаємозв'язок між новими сприйняттями, які виражаються словами, і попередніми невербальними думками. Важливою роллю в менталітеті людини є її ставлення до природи та культури. Серед природних об'єктів одним з центральних об'єктів є сонце, яке завжди викликало інтерес у вчених та мовознавців. Сонце стає

об'єктом дослідження з точки зору лінгвістики і його вербалізація в мові та культурі. Мовні образи та концепти пов'язані із сприйняттям сонця у різних народів. Дослідники вивчають мовну репрезентацію концепту "сонце" в різних культурах. Мовні образи сонця досліджуються в контексті лінгвокультурних аспектів та аналізу їх вираження в художніх текстах певних письменників. До цього часу недостатньо досліджено особливості мовного образу сонця та його ролі в художньому тексті як частину національної культури та менталітету. Мовний образ сонця як фрагмент мовної картини світу та його функціонування в художньому тексті ще потребує подальших досліджень. Ця робота має на меті аналіз семантичних характеристик мовного образу сонця на прикладі повісті Івана Франка "Захар Беркут". Ми досліджуємо значення лексеми "сонце" та вивчаємо, чи набуває мовний образ нових семантичних відтінків у художньому тексті. Ми також досліджуємо наявність етнокультурного навантаження на образ сонця та його індивідуально-авторське сприйняття [39, с.823-838].

У мовній картині світу, яка відображає сприйняття світу українцями, велике значення приділяється природі як тій частині довкілля, де людина живе та співіснує з природним середовищем. Однак, центральним образом природи є сонце, яке завжди відіграло важливу роль у житті людей та впливало на їхнє розуміння навколишнього світу. Сонце не лише сприймалося як космічний об'єкт, зірка, що випромінює світло та тепло, але також розглядалося як живе істота, що мала відображення в давніх віруваннях та міфології. Міфи стали основою формування символіки сонця в сучасній культурі, використовуючи паралелі між сонцем та поняттями якості, істини, радості та краси. У художньому тексті мовний образ сонця може бути переосмисленим автором та виражати різні семантичні аспекти, відображаючи сприйняття цього природного явища залежно від творчого підходу письменника. У повісті Івана Франка "Захар Беркут," сонце найчастіше описується як небесне світило та джерело світла та тепла. Сонце грає важливу роль у визначенні часу та місця, а також відображається в пейзажах як

щось, що надає краси та життєвості навколишньому середовищу. Пори дня та розташування сонця в тексті використовуються для створення характерних атмосферних образів. Образ сонця також асоціюється з теплом та світлом. Ця семантика активізується у портретних характеристиках персонажів, де їхнє зовнішнє вигляд порівнюється із сонячним світлом. Сонце також описується як джерело світла та тепла, що впливає на навколишні об'єкти та робить їх яскравішими та теплішими. Атрибутивні описи сонця у тексті відображають його фізичні характеристики та властивості, такі як кольори та яскравість у різний час доби. Сонце зображується в пік своєї активності, коли воно найяскравіше та найбільше промінює тепло та світло, створюючи неповторні пейзажі [40, с.160-181].

У творі Івана Франка "Захар Беркут," сонце не просто є небесним світилом, але оточене антропоморфними властивостями, які відображаються у метафорах та метонімічних конструкціях. Сонце встає, заходить, лягає, простягає руки, сипле промінням, ніби воно обдароване живими якостями та діями, хоча це антропоморфічне сприйняття є тільки метафоричним вираженням уявлень про світило. В окремих відсічках тексту сонце сприймається як жива істота, яка може слухати, сміятися, виражати свої почуття та взаємодіяти з іншими об'єктами навколишнього середовища. Це персоніфіковане зображення сонця надає йому глибший символічний сенс і розширює його вплив на події та персонажів у творі. Також варто відзначити словосполучення, де сонце пов'язане з дієсловами, що мають семантику руху. Ці конструкції надають сонцю активний статус, який відображається в його постійному русі на небі. Це може бути сприйнято як спроба показати неперервний рух у природі та невинну зміну, яка є невід'ємною частиною життя. Додатково, в творі Івана Франка також простежується зв'язок сонця з міфологічними мотивами української культури. Сонце вбачалося як велике божество, перед яким люди виражали свою повагу та яке може впливати на їхні долі. Ці вірування про сонце як живу істоту додають глибини образу та

відображають давні українські культурні традиції. Такі мотиви можна розглядати як спробу автора показати, як давні вірування і міфологічні уявлення інтегруються в щоденне життя персонажів у творі [41, с.58-63].

Авторство та специфіка твору Івана Франка "Захар Беркут" свідчать про глибоке використання образу сонця в різних контекстах та рівнях семантичного навантаження. Сонце у цьому творі втілюється в антропоморфний образ, який відображається в метафорах та метонімічних конструкціях, де воно видається живою істотою з власними діями та почуттями. Це символічне розуміння сонця відображає традиційні українські вірування та міфологічні мотиви, де сонце вважається великим божеством та джерелом життя. У творі виявлено зв'язок сонця із правдою, силою, чистотою та високістю, які неможливо осквернити. Сонце простежується як символ Всевидючого божества, вищої космічної сили, центру буття та джерела життя. Люди звертаються до сонця, моляться йому та вбачають у ньому покровителя чесних людей. Таке сприйняття сонця також сприяє створенню атмосфери містичності та величі в творі. Важливим елементом є індивідуальний авторський підхід Івана Франка до образу сонця, що поєднує архетипну основу та традиційне національне сприйняття з його власним переосмисленням. Такий образ стає невід'ємною частиною твору та виступає як засіб виразу авторських ідей та філософських роздумів. У цьому контексті важливо відзначити, що аналіз мовного образу сонця дозволяє краще розуміти національну ментальність, культурні традиції та вірування українців, які віддзеркалюються в творі. Образ сонця не лише символізує різні аспекти природи та світогляду, але також відображає заглиблення автора в культурну спадщину свого народу [42].

У сучасній лінгвістиці велика увага приділяється аналізу сильних позицій тексту, які розглядаються з різних точок зору видатними мовознавцями. Ці сильні позиції можуть бути обов'язковими або факультативними елементами тексту. Обов'язкові сильні позиції включають заголовок, початок та кінець твору,

а також можливі підзаголовки, епіграфи, присвяти, прологи та епілоги. Згідно з дослідженнями вчених, сильні позиції в тексті виконують різноманітні функції, такі як визначення основних смислів, побудова ієрархії інформації, фокусування уваги читача на ключових аспектах тексту, підсилення емоційності і естетичного враження. Заголовок, наприклад, є невід'ємною частиною тексту, яка несе в собі основну ідею і спрямовує увагу читача на головні тематичні аспекти твору. Інші сильні позиції, такі як епіграфи та присвяти, можуть додатково розширювати інтерпретацію тексту, надавати йому глибшого сенсу і контексту. Підзаголовки та епілоги можуть розкривати додаткові аспекти сюжету або надавати важливі вказівки для розуміння повної карти твору.

У випадку повісті Івана Франка "Захар Беркут", заголовок "Захар Беркут" та підзаголовок "Образ громадського життя Карпатської Русі в XIII віці" відіграють ключову роль у визначенні смислового контексту твору [44].

Заголовок привертає увагу читача до головного героя і основної теми, тоді як підзаголовок надає конкретний історичний контекст подіям у повісті. Такі сильні позиції допомагають акцентувати увагу на важливих аспектах тексту, допомагаючи читачеві краще зрозуміти ідеї автора та відчувати глибокий зміст повісті. В сучасному літературознавстві великого значення має аналіз сильних позицій тексту, що допомагає розкрити його смислову глибину і відчувати вплив сучасних підходів до літературної аналітики на розуміння та тлумачення твору.

Сучасний метод аналізу текстів впливає на сприйняття та інтерпретацію повісті в новий спосіб. Аналіз сильних позицій тексту, таких як заголовок, початок і кінець твору, а також епіграф та підзаголовок, допомагає читачам краще зрозуміти і оцінювати твір. У контексті сучасних підходів до літературного аналізу, ці сильні позиції мають велике значення, оскільки вони активують ключові категорії тексту та допомагають виявити глибинний смисл твору. Заголовок та підзаголовок стають важливими вказівниками для читача, орієнтуючи його на основну тему та контекст твору. Епіграф може розширювати

розуміння тексту, внести нові шари значень і відкрити його глибину в новому світлі. В сучасному аналізі тексту, звертаючи увагу на ці сильні позиції, читачі можуть краще розуміти і аналізувати ідеї автора та імпліцитні повідомлення твору. Крім того, сучасний аналіз тексту дозволяє розглядати такі сильні позиції як закінчення твору як абсолютну межу, яка акцентує завершеність тексту і закликає читача повернутися до заголовку для більш глибокого розуміння тексту. Закінчення може бути і закритим і відкритим, надаючи твору певну ступінь смислової амбівалентності. У сучасному літературознавстві підходи до аналізу текстів розвиваються і змінюються, і аналіз сильних позицій стає ключовим для розуміння та тлумачення повісті з новою якістю та глибиною.

Культурні та історичні контексти грають важливу роль у сучасному аналізі літературних творів. Включаючи вивчення більш широкого спектру культурних і історичних контекстів, ми можемо краще розуміти твір та його автора. Цей підхід передбачає глибоке дослідження політичних, соціальних, економічних та культурних обставин, які оточували автора під час написання твору. У разі аналізу твору "Захар Беркут" це означає, що ми маємо ретельно розглянути ситуацію в Галичині та Україні в другій половині XIX століття. Ця епоха була важливим періодом в історії України. Вона включала в себе боротьбу за національну самостійність і визначала культурні та ідентичність українського народу. Політичні події, такі як Австро-Угорська імперія, впливали на соціальні та економічні умови в регіоні. Ці контексти мають глибокий вплив на твір "Захар Беркут". Вони допомагають розуміти мотивацію персонажів, ситуації, в яких вони опиняються, та розвиток подій у творі. Аналізуючи ці культурні та історичні фактори, ми можемо краще осмислити теми та символи, які присутні в творі, і їхнє відображення автором [44].

У цілому, розглядання культурних та історичних контекстів допомагає нам глибше проникнути в суть літературного твору і розкрити його значення в рамках певного часу та місця.

Розгляд літературного твору в контексті його часу і соціокультурного середовища є однією з ключових характеристик сучасного підходу до літературного аналізу. Цей підхід допомагає відновити той історичний, культурний та соціальний фон, на якому був створений твір, і розглядати його в контексті важливих подій, ідей, тенденцій та культурних змін того часу [44].

Це дозволяє краще зрозуміти мету автора, його наміри та вплив суспільства на формування літературного твору. Аналіз мови та стилю в тексті повісті сприяє розкриттю авторських замірів і інтенцій, оскільки він відображає, яким чином автор використовує мовні засоби для досягнення своєї мети. Кожне слово, образ, тонка деталь у мові важливі для розуміння художньої концепції та тематики повісті. При цьому аналіз мови та стилю також допомагає виявити вплив суспільних, культурних та історичних факторів на формування літературного твору. Спосіб, яким автор користується мовою, може бути обумовлений культурними та історичними контекстами його епохи, політичними подіями, соціальними змінами і настановами часу. Таким чином, аналіз мови і стилю сприяє глибшому розумінню не лише самого тексту повісті, а й ширших суспільних процесів, які вплинули на її створення [46].

"Захар Беркут" Івана Франка був написаний наприкінці 19-го століття, коли Україна перебувала під владою імперій, переважно Російської та Австро-Угорської імперій. Цей історичний контекст суттєво вплинув на національні та культурні аспекти життя українського народу. Автор, Іван Франко, був активним учасником національно-визвольного руху та членом галицької інтелігенції. Його творчість перебувала під впливом ідей романтизму та реалізму, що були поширені в Європі того часу. Тому, аналізуючи "Захара Беркута" у цьому контексті, сучасні дослідники можуть краще розуміти твір, виявляти його зв'язки з історичними подіями та культурними впливами свого часу, і розкривати глибоке символічне значення подій та персонажів у творі.

I. Франко вивчав та аналізував як класичну, так і сучасну літературу Європи, від Французької революції до романтичних рухів і реалізму. Його творчість віддзеркалювала вплив цих ідей та напрямків. Він прагнув поєднати національні українські традиції з сучасними європейськими тенденціями. Такий підхід робить його творчість цінним джерелом для дослідників, що досліджують вплив культурного середовища на літературну творчість та розуміння культурних процесів у XIX столітті.

Аналізуючи "Захара Беркута" у контексті цих факторів, сучасні дослідники можуть виявити спільні теми, аналогії з іншими творами того часу, а також розуміти глибинніші значення символів і подій у повісті. Цей підхід робить можливим більш повне та глибоке розуміння та тлумачення літературного твору, розкриваючи його багатогранність та актуальність в сучасному контексті [48, с.3-23].

Історична основа повісті "Захар Беркут" бере свій сюжет із історії України в середньовіччі, коли країною володіли татаро-монгольські завойовники. Автор намагався передати історичні події та життя того часу через призму свого художнього вираження. Твір відтворює образ Карпатської Русі в XIII столітті та життя її мешканців під владою татаро-монгольських завойовників. Іван Франко намагався пролити світло на ті тяжкі часи та показати, як український народ відстоював свою незалежність та культуру під час іноземного панування. Він прагнув відобразити національну гідність та сили українських героїв, таких як Захар Беркут та Максим, які об'єднали свої зусилля в боротьбі за волю та незалежність [48, с.3-23].

Твір також відзначається своєю історичною точністю та дослідженням соціокультурних аспектів того періоду. Він передає атмосферу середньовічного життя, вірувань та традицій, що характеризували український народ у той час. Завдяки "Захарові Беркутові" сучасні читачі можуть краще розуміти історичний

контекст та події, що вплинули на формування українського національного свідомості, та відчуті дух та боротьбу нашого народу в минулому [49, с.73-84].

У повісті "Захар Беркут" можна відзначити елементи хронікальної літератури. Цей жанр відомий своєрідним підходом до подання подій та фактів, подібним до стилю історичних хронік. Іван Франко використовує підходи, типові для хронікальної літератури, для створення атмосфери минулого та розповіді про історичні події та героїв. Автор розповідає про життя та події середньовіччя, коли Україна переживала складні часи татаро-монгольської навали. Він відтворює цю епоху через призму свого творчого бачення, намагаючись зберегти хронікальний стиль оповіді. Один із характерних рис цього стилю - деталізація та об'єктивність. І. Франко детально описує події, персонажів, атмосферу та соціокультурний контекст, намагаючись створити якнайбільш повне і правдиве відображення історичної реальності. Такий хронікальний підхід допомагає читачеві краще розуміти історію України, а також відчуті атмосферу та життя того часу. Він додає повісті об'єктивності та автентичності, що робить її більш цінною для розуміння історичних процесів та культурних аспектів українського життя.

Повість "Захар Беркут" має епічні риси, оскільки в ній описані великі битви, подвиги героїв та історичні визвольні рухи. Цей епічний підхід надає тексту величезний епічний характер і створює враження величезного масштабу подій.

Опис битв, в яких беруть участь герої, надає повісті епічності. Автор детально розповідає про такі елементи, як військові стратегії, тактика бою та подвиги окремих воїнів, що підкреслює важливість цих подій для українського народу. Також у "Захарі Беркута" описані історичні визвольні рухи та боротьба проти загарбників, що є однією з ключових тем твору. Ця боротьба набуває епічних масштабів через велику кількість учасників, великі обставини та важливі наслідки для українського народу. Такий епічний підхід допомагає підкреслити важливість подій, які описані в творі, та надати їм героїчного характеру. Він

робить "Захара Беркута" величезним епічним епосом, що передає важливість історичних подій для українського народу [50, с.137-148].

Аналіз жанрових характеристик у творі "Захар Беркут" допомагає нам краще зрозуміти специфіку цього літературного твору, його мету, а також засоби, якими автор досягає своєї художньої цілі. У цьому контексті можна виділити кілька ключових жанрових аспектів, що впливають на зміст та структуру твору. "Захар Беркут" відзначається історичним забарвленням, оскільки автор використовує реальні історичні події як основу для своєї оповіді.

Сучасні підходи до аналізу літературних текстів відзначаються ретельним дослідженням літературних технік і стилістичних прийомів, які використовує автор для досягнення своєї художньої мети. У випадку "Захара Беркута" вивчення ритму і структури тексту допомагає розуміти, як автор організував свій твір. У "Захарі Беркут" можна відзначити ритмічність діалогів, описів битв, та інших ключових моментів. Аналіз структури допомагає виявити, як розташовані різні частини оповіді і як вони взаємодіють між собою. Дослідження мовної структури включає в себе аналіз використання мовних засобів, таких як метафори, порівняння, алегорії тощо. У "Захарі Беркут" можна виявити багато символіки та образів, які допомагають підсилити ідеї твору. Аналіз символіки допомагає розкрити глибинні шари значень у творі.

Отже, І. Франко змалював майже ідеальний устрій Тухольської общини, яка турбується про кожного громадянина, справедливо вирішує всі питання за правилами своїх пращурів. Він майстерно описав діяльність так званої «республіки» на тлі історичних подій XIII ст., коли населення Давньоруської держави боролось з монголо-татарськими завойовниками. Головною ідеєю твору І. Франка «Захар Беркут» є спроба автора показати прагнення українського народу до свободи й незалежності, до створення справедливої республіки. На думку письменника, сила й непереможність української нації полягає в згуртованості, єдності та любові до рідної землі.

2.3. Образна система повісті

Іван Франко як майстер художнього слова розумів, що задумана історична повість зможе вразити читачів й залишити в них незабутнє враження від прочитаного твору лише за тієї умови, якщо він зможе відтворити не лише реалістичні, а й передусім яскраві, колоритні й водночас суперечливі характери персонажів повісті. Письменник змалював неповторні художні образи: це і пихатий, заможний і гордовитий боярин Тугар Вовк, який стає зрадником, зі «слуги князя» Данила Галицького перетворюється на мерзенного слугу монгольських загарбників; і мужній воїн Максим Беркут, який не боїться ані лютого ведмедя, ані ворогів-монголів; і чарівна й водночас хоробра донька Тугара Вовка – Мирослава, й інші. Проте найбільше увагу автор приділяє головному героєві, ім'ям якого і названо історичну повість.

Головним персонажем повісті є **Захар Беркут** – ватажок громади тухольців. Йому вже виповнилося 90 років, і він усе своє життя присвятив громаді, яка для нього була сенсом усього його життя. Автор твору подає портретну характеристику головному героєві: *«...Се був сивий, як голуб, звиш 90-літній старець, найстарший віком у цілій тухольській громаді. Батько вісьмох синів, із яких три сиділи вже разом із ним між старцями... Високий ростом, поважний поставою, строгий лицем, багатий досвідом життя й знанням людей та обставин, 3. Беркут був правдивим образом тих давніх патріархів, батьків і провідників цілого народу, про яких говорять нам тисячолітні пісні та перекази. Невважаючи на глибоку старість, Захар Беркут був іще сильний і кремезний. ...Сад, пасіка й ліки — се була його робота»* [76, с.23].

З самого опису й характеристики Захара Беркута стає очевидним, що Іван Франко намагався втілити в головному образі твору найкращі риси історичної давньої карпатсько-галицької громади, яка протягом не одного століття, на

думку автора твору, надихала український народ на захист інтересів громади, а також надавала силу протистояти і вторгненням «своїх» українців, і нападам чужих загарбників, які були впевнені в тому, що мають повне право захоплювати українські громадські землі, вирішувати долі українців, знищувати їх.

Письменник зображує Захара Беркута доброю і волелюбною людиною; відвертою і чесною; працьовитою; розсудливою і мужньою, а також дуже витриманою. Однією з визначальних рис характеру героя твору є чесність *«Беркути додержують слова навіть ворогові і зрадникові ... Беркути ніколи не сплямують ні своїх рук, ні свого серця підступно пролитою кров'ю»* - це головне кредо «простого» селянина, який для Тугара Вовка та його прибічників бояр-хижаків є не людиною, а «смердом».

Захар Беркут, поважний і досвідчений голова громади карпатського села Тухля, переконаний у тому, що *«життя лиш доти має вартість, доки чоловік може допомагати іншим»* [76, с. 37]. Він як найстаріший і наймудріший громадянин намагається переконати своїх побратимів у тому, що громадська єдність – найкраща зброя від боярських або князівських нападів та монгольського рабства.

Важливи для змалювання головного героя є діалог між Захаром Беркутом і Тугаром Вовком, коли останній вихваляє його: *«Усі ми – власність князя, зі всім, що маємо, з худобою й землею. Князь один вільний, а ми його невольники. Його ласка – то наша воля. Він може зробити з нами, що хоче»* [76, с.41]. Тугар Вовк був розлючений цими огидними словами й, піднісши руку вгору, звернувся до сонця: *«– Сонце преясне! — сказав він. — Ти благодворне, вольне світило, не слухай тих огидних слів, які осмілився сей чоловік сказати перед твоїм лицем! Не слухай їх, забудь, що вони сказані були на нашій, досі й помислом таким не оскверненій землі! І не карай нас за них! Бо безкарно ти не пропустиш їх, то знаю. І коли там, у тім Галичі, довкола князя наплодилось багато таких людей, то ти зітри їх з лиця землі, але за кару не погуби разом із ними всього нашого народу!»* [76, с.41].

Після таких слів Захар Беркут звернувся до боярина й висловив свою думку про князя. Він наголосив, що тухольська громада не вбачає в ньому свого опікуна чи покровителя, бо він зневажає їх, не переймається їхніми проблемами, потребами чи бажаннями. Захар Беркур розуміє, що попри вихвалання князя перед боярами про те, що він береже тухольців від нападів угорських військ, сам князь посилає ще гірших для селян ворогів – ненаситних і зажерливих бояр з їх дружинами. Захар беркут наголошує: *«Угри нападуть, заберуть, що можна, і підуть; боярин як нападе, то вже й осяде, і не вдоволившись ніякими добичами, а радий би нас усіх навіки поробити рабами. Не вітцем і опікуном ми вважаємо твого князя, але карою божою, зісланою на нас за гріхи наші, від якої мусимо відкупуватися щорічними данинами. Чим менше ми про нього знаємо, а він про нас, тим ліпше для нас. І коби вся наша Русь могла позбутися сьогодні його з усіма його ватагами, то, певно, була би ще щаслива і велика!»* [76, с.45].

Цим яскравим монологом Захара Беркута, який і в XXI столітті в Україні є актуальним щодо відношення сучасних обраних «бояр»-депутатів до свого народу, І. Франко хотів показати ставлення народу до князів і бояр, які дуже страждали від їхніх кровавих міжусобиць та постійних нападів на простий народ на початку періоду феодалізму.

Захар добре розуміє, яку загрозу мають монгольські війська, проте добре усвідомлює й те, що подільські та покутські громади не можуть дати собі ради, не можуть захистити себе, бо вони обдерті й обезсилені від постійних нападів князів та бояр, які забороняли населенню мати свою зброю й навіть виготовляти її. Голова тухольської громади розуміє, яку загрозу має сила, що зібрана в одних руках – князя, який відібрав у громади волю й свободу, намагається знищити громадське єднання, обеззброїти селян. Таке становище, до якого довели князі народ, є дуже вигідним для монгольських загарбників. Захар Беркут добре знає, що свавілля бояр (можемо порівняти з масштабним свавіллям і державним крадіємством «олігархів» у сучасному суспільстві!) є гарним приводом для

руйнування держави та її окупації загарбниками-чужинцями. Голова тухольської громади усвідомлює, що *«як чоловік сам-один серед громади слабий і безрадний, так і одна громада слаба, і що тільки спільне порозуміння і спільне ділання многих сусідніх громад може надати їм силу і може в кожній громаді поокремо зміцнити свободні порядки громадські»* [76, с.56].

Хоча в примітці до повісті Іван Франко зауважив, що подаючи такі народні характеристики часу й людей, висловлені Захаром Беркутом, наголошує на ролі й державному значенні князя Данила, який з-поміж усіх володарів русько-галицьких земель визначався як людина незвичайна, симпатична і по-своєму, як на ті часи, досить людяна й наділена політичним розумом.

Найкраще розкрито характер головного героя у важкий для його тухольської громади час, коли Захар Беркут очолив її для боротьби з монгольськими загарбниками. Він – розумний ватажок, який керує боротьбою громади, зміг скласти план знищення нападників. На заклик голови тухольської громади приєднатися й допомогти тухольцям відгукнулися сусіди – верховинці й загіряни. У цій запеклій боротьбі найбільше виявляється його сміливість та мужність, а також світлий розум та вміння спланувувати подальші дії й передбачати хід подій. Він пропонує свою стратегію – не відбити напад монгольських загарбників, а заманити їх у тухольську долину й там знищити ворога, щоб захистити людей інших найближчих сіл від несподіваного монгольського нападу. Як бачимо, Захаром Беркутом керують, у першу чергу, громадські інтереси.

Почуття глибокого патріотизму й громадського обов'язку водночас у голови тухольської громади найкраще виявляється в трагічні для нього хвилини, коли до ворожого полону потрапляє його син – Максим, якого він любить понад усе. Проте на пропозицію Тугара Вовка випустити з тухольської долини монголів в обмін на звільнення з полону його сина Максима Захар Беркут відмовляється, незважаючи навіть на прохання деяких тухольців погодитися на

ці умови. Захар Беркут пояснює своїй громаді, що йдеться не про особисту долю сина, а передусім про долю людей сусідніх сіл – верховинців і загірян, які не готові до нападу монголів, а тому зазнають ще більшого горя від монгольських загарбників. Він звертається до громади: *«Не дбайте про мого сина, а рішайте так, якби він був уже в гробі»* [76, с. 48]. Отже, у нього на першому плані не батьківські почуття, а насамперед громадянські інтереси. І тому його відповідь посланцеві Бурунди тверда й переконлива: *«Або ми всі погинемо, або ви всі — іншого вибору нема»* [76, с. 48].

Навіть тоді, коли можна було вдруге врятувати Максима, відпустивши з полону ватажків монгольського війська, Захар Беркут виявляє свою твердість переконань і життєву принциповість. Голова громади не приймає пропозиції Бурунди про звільнення сина й тоді, коли монгольські нападники були знищені, бо добре знав свого ворога – підступного та жорстокого. Він розумів, що запеклий ворог Бурунда не зможе пробачити тухольцям загибель свого війська і спробує знову знищити тухольців. Захар Беркут твердо переконаний, що *«Нехай радше гине мій син, ніж задля нього має уйти хоч один ворог нашого краю!»* [76, с. 61]. Голова громади наказує тухольцям направити величезний камінь у купу, у якій були не лише вороги, а і його Максим. Його важко дався цей наказ – направити смертельну зброю на ворога, й тому він *«тремтів, мов мала дитина, і, закривши лице руками, ридав тяжко»* [76, с. 61]. Письменник змальовує, яку стійкість переконань має його головний герой, яку має силу духу, як сміливо тримається перед ворогами у грізний для свого українського народу час.

Іван Франко майстерно змальовує останні хвилини життя головного героя твору. Захар Беркут у своїй останній промові перед громадою наголошує на тому, що тухольська громада перемогла ворога не лише сміливістю й своєю зброєю, а передусім згуртованістю, мудрістю, дружбою та злагодженістю у своїх поглядах і діях. Він висловлює впевненість у те, що майбутньому його народ буде мати щасливе життя. Його останні слова звучать як заповіт нащадкам:

«Доки будете жити в громадському порядку, дружно держатися купи, незломно стояти всі за одного, а один за всіх, доти ніяка ворожа сила не побідить нас» [76, с. 120]. Отже, в образі Захара Беркута втілені мудрість, мрії і прагнення народу.

З особливою симпатією І. Франко змальовує сина Захара Беркута – **Максима**. Письменник пише, що *«наймолодший Максим, мов здоровий дубчак між явориною»*, *визначався між усім тухольським парубоцтвом»* [76, с. 39]. Автор змальовує його сміливим парубком, який урятував Мирославу від ведмедиці, а також мужньо і відважно боровся з монголами.

Для Максима головне – бути вільною людиною: *«Життя в неволі нічого не варте»*, – каже він Тугарові Вовку. Максим, тяжко поранений, потрапив у полон до монголів й тяжко переживає, коли закований у тяжкі кайдани, що *«тиснуть його, мов залізні, холодні гадюки»*, *«висасують»* усю силу з його тіла, коли бачить, як горить його рідне село Тухля. Він готовий разом згинути зі своїми побратимами, а коли побачив, як покрівля рідної хати повалилася й згоріла його хати, він *«безсильний, мов підкошений, упав на землю й зомлів»*. Лише такі почуття може мати людина, яка є справжнім патріотом країни, палко любить життя й рідну землю. Максим радіє, коли дізнається від Тугара Вовка про те, що мешканці Тухлі оточили ворогів, і з упевненістю відповідає зрадникові, що *«тухольці будуть битися до останнього»*, але не пустять ворога в гори».

Максим – сміливий і безстрашний. Природа наділила його розумом і кмітливістю. *«Все у нього виходило в свій час і на своїм місці, без сумішки й сутолоки; всюди він був, де його потрібно, всюди вмів зробити лад і порядок»*, – так характеризує його Франко. Він користувався повагою навіть серед бояр, які прислухалися до його розумних порад і захоплювалися його смілим вчинком, коли він порятував боярську дочку Мирославу від ведмеда.

Максим відзначається почуттям власної гідності. Покохавши Мирославу, він просить Тугара Вовка дати згоду на одруження, але, почувши огидні й

зневажливі слова, «випростувався перед боярином, мов молодий пишний дубчак, і сказав лагідним, але певним голосом: «Нічого злого я не сказав тобі... Невже ж між твоїм, боярським, а моїм мужицьким родом така велика пропасть, щоб її любов не могла перегатити?..». Максимові з самого дитинства прищеплювалося почуття рівності, тому й хлопець не міг уявити, що йому може бути відмовлено, бо вони належали до різних ворожих таборів.

Максим Беркут безмежно любить свій народ, рідну землю: *«Се наша Тухольщина, наш рай! — сказав Максим, обкидаючи оком долину, і гори, і водопад з такими гордощами, з якими мало котрий цар обзирає своє царство!»* [76, с. 84]. Людина, яка є патріотом своєї країни, не зможе її зрадити ніколи. Навіть перебуваючи в полоні, сміливість і відданість викликали в Тугара Вовка захоплення: *«йй-богу, славний молодець... Не дивуюсь, що він очарував мою доньку. І мене самого він міг би очарувати своєю рицарською вдачею!»* [76, с. 73]. Для Максима Беркута, як і для батька, громадські інтереси – на першому плані, а потім вже – особисті. Парубок добре розуміє, що набагато цінніше життя верховинців і запряг, які мужньо боронять землю, ніж його особиста доля. Він не засуджує батька й схвалює його рідше не здійснювати його обмін на частину врятованого монгольського війська, що втрапило до пастки – до тухольської долини. Максим сповнений гордості за свій народ, переконаний у перемозі своїх побратимів, бо вони оборонятимуть свою землю до останнього. Він сповнений мужності й відваги, коли сплановує остаточну розправу з монгольським військом, обдурює їхнього ватажка Бурунду й обіцяє йому нібито вказати, як вийти з тухольської долини.

Максим не загинув, став переможцем у двобої з Бурундою. Його порятунок став великою радістю для мешканців села: *«Навіть ті, що втратили своїх синів, братів та мужів, і ті радувалися Максиму, немов з його поворотом повертали всі дорогі серцю, страчені в бою»* [76, с. 119].

Мирослава – дочка боярина Тугара Вовка, ніжна і водночас смілива

дівчина. Вона – благородна натура, яка зважилася на розрив із батьком, якого вважала зрадником. Дівчина здатна на рішучі кроки задля спільних інтересів поступитися своїм життям. Тухольці, побачивши вперше дівчину, так її характеризують: *«От дівчина! Тій не жаль би бути мужем. І певно, ліпший з неї би був муж, ніж її батько!»* [76, с. 31].

Мирослава вважає, що батько зробив ганебний вчинок – зрадив рідну країну, об'єднавшись із ворогом. Мирослава не погоджується з батьком, бо для дівчини Батьківщина – понад усе, навіть дорожча за рідного батька. Вона йде на рішучий крок: покидає батька, бо не хоче бути зрадницею своєї країни. Навіть у монгольському таборі вона не зрікається своїх поглядів та ідеалів. Отже, Мирослава – це вольова й незламна особистість, а також чесна, порядна й відверта дівчина. Вона, на відміну від свого батька, залишається вірною своїм принципам і переконанням і не зраджує свій народ, бо головне для неї – це вірність своїй Батьківщині й почуття громадянського обов'язку. Її батько гине, а Мирослава залишається з коханим хлопцем Максимом. Вона просить Захара Беркута прийняти її за дочку, бо *«Тугар Вовк перестав бути моїм батьком, відколи зрадив свій край і пристав у службу монголів»* [76, с. 120].

В образі Мирослави письменник утілює найкращі риси дівчини-патріотки та української жінки – незламну волю й мужність, а також щире ніжність, вірність, любляче й палке серце.

Отже, образи Захара Беркута, Максима і Мирослави об'єднують такі спільні риси, як жертвне розуміння своєї ролі, здатність поступитися найдорожчим – життям задля свободи свого народу.

Тухольській громаді письменник протиставляє табір зрадників і ворогів-чужоземців – завойовника **Бурунду-бегадира** і боярина-зрадника **Тугара Вовка**. Бурунда змальований автором «страшним велетнем», який з ненавистю й жорстокістю руйнує мирні обійстя мешканців Тухлі. Через грубу мову Бегадира, його бандитські дії як завойовника викликають неприязнь у

читача. Письменник змальовує, як *«градом посипалось каміння на їх голови, і не одному з вояків Чингісхана кров залила очі, мозок бризнув на кам'яні стіни з розбитого черепа»* [76, с. 43]. Іван Франко цими словами висловлює гнів проти загарбників і зневагу до них, безпорадних проти вигадки тухольців, і виявляє втіху від вдалого нападу на чужинців, запертих у кам'яному мішку.

Образ **Тугара Вовка** І. Франко змалював всебічно й детально. *«...Був мужчина, як дуб. Плечистий, підсадкуватий, з грубим, чорним волоссям, він і сам подобав на одного з тих злющих тухольських медведів»* [76, с. 43].

Перед появою Тугаря голова тухольської громади захар Беркут так характеризує цю підступну людину: *«Ось надходить боярин, котрий хвалиться, що з милості для нього князь подарував йому наші землі, нашу свободу, нас самих. Бачте, як гордо виступає він у тім почуттю княжої милості, в тім почуттю, що він княжий слуга, що він раб! Нам не потрібно милості від боярина і ні за що ставати нам рабами — се причина, для чого він ненавидить нас і прозиває нас смердами. Але ми знаємо, що гордість його пуста і що правдиво свободному чоловікові личить не гордість, а супокійна повага та розум. Захуйте ж проти нього ту повагу і той розум, щоб не ми упокорили його, а сам він у глибині свого сумління почув себе упокореним»* [76, с. 45].

Отже, Тугар Вовк – тухольський боярин, якому князь віддав землі Тухольчини. Він – зверхня людина, яка не враховує інтереси громади й хоче запровадити свої порядки. Відмовляє Максимові віддавати свою доньку, оскільки вважає хлопця простолюдином і смердом, який недостойним дочки боярина. Він декілька разів зраджує свій народ: розповів монголам про наміри руської дружини перед битвою на Калці, а також згодом привів монгольське військо до села Тухлі.

Тугар – хитра людина та зрадник свого краю, має ненаситну злобу до тухольців, які вигнали його із маєтку. Він звертається за допомогою до у ворогів «нищителів руської землі». Тугар Вовк зазначає, що монголи – «наші союзники

проти тих проклятих смердів і їх громадівства» [76, с. 69].

Такі риси характеру Тугара Вовка як гордість, пихатість, зневажливе й ненавичне ставлення до народу, прагнення до влади змальовано у його вчинках, а також підкреслено протиріччя між батьківськими почуттями і хвилиним благородством, коли врятував життя Максимові. Автор характеризує як все-таки «рицаря, вояка, чоловіка», хоч «вихованого при княжій дворі і зіпсованого гниллю та підлотою».

Письменник хотів показати, що Тугар Вовк – гірший навіть за ворога, бо він зрадив народові й став прислужником ворогів. Йому не може бути виправдання. Тугар Вовк не спокутує своєї провини перед народом навіть тоді, коли рятує життя Максима. Образом боярина автор засуджує зрадництво, підступність та жорстокість.

Отже, аналіз образів у повісті «Захар Беркут» засвідчив, що письменник зобразив протиборство княжого та громадсько-республіканського устоїв, протиставивши героїв твору Тугара Вовка, Бурунди-бегадира справжнім патріотам свого рідного краю – Захара Беркута, його сина Максима та Мирослави.

Висновки до розділу 2.

В цьому розділі розкрито сучасні підходи до аналізу повістєвої прози історичної тематики; схарактеризовано сюжетно-композиційні особливості художнього твору, його символічне наповнення; проаналізовано літературно-критичні студії з предмету дослідження.

На основі аналізу літературно-критичних матеріалів на повість І. Франка, виданих у різні історичні періоди, розглянуто різні погляди літературознавців на повість, на основі чого зроблено висновок, що полярність думок, які торкалася достовірності історичних повій, висвітлених у творі, сюжетно-композиційної побудови твору тощо.

На основі конструктивно-критичного огляду літературознавчих праць можемо стверджувати, що повість І. Франко створив вражаючий наратив, який відображає боротьбу галицьких українців проти зовнішніх загроз і внутрішніх конфліктів. Повість "Захар Беркут" є важливим свідченням про культурно-історичний контекст певного історичного періоду. У творі автором описано середньовічну історію України, коли татаро-монгольські завойовники впливали на події в країні; майстерно збережено й передано передати дух того часу, щоб показати, які виклики стояли перед українським народом. Візначено елементи хронікальної літератури, що відображено в стилі хронік, деталізованих описах подій, персонажів та місцевості. Доведено, що хронікальний стиль, поданий через описи великих битв, героїчні подвиги головних персонажів та важливі історичні події, надає оповіді об'єктивності та історичної достовірності. Підкреслено, що автор повісті використовував історичний контекст, хронікальний стиль та епічні елементи, щоб передати глибину і значущість історії України та її народу. Доведено, що історичний фон в повісті відіграє ключову роль, допомагаючи читачеві зануритися у минуле і відчувати атмосферу тих часів. Хронікальний стиль дозволяє подати події як реальні історичні факти, надаючи їм автентичності та вірогідності. Епічні елементи, такі як героїчні подвиги, боротьба за свободу та незалежність, підкреслюють важливі аспекти національної історії та піднесеність українського народу. Ці елементи не лише розкривають історію, але й надають їй естетичну виразність та емоційну глибину, роблячи читача часткою великого епосу минулого. Такий вибір стилістичних засобів допомагає авторові створити живописний образ історії України, який залишається в пам'яті читача як важлива частина культурної спадщини та національної ідентичності.

Аналіз мови та стилю повісті допомагає розкрити творчий підхід автора та розуміння його ідейно-художнього задуму. Загалом, мова та стиль важливі для аналізу, оскільки вони є інструментами, що допомагають автору виразити свою

ідею та створити враження, а також розкривають глибокий зміст та художню цінність тексту.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ПОВІСТІ І. ФРАНКА «ЗАХАР БЕРКУТ» В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

3.1. Особливості відображення сучасних підходів до аналізу історичної повісті Івана Франка «Захар Беркут» в навчальній та навчально-методичній літературі

Українська література є важливим предметом в системі шкільної освіти, оскільки вона допомагає учням глибше розуміти мистецтво слова та людське буття в усій його різноманітності. Вивчення літератури сприяє розвитку аналітичних та синтетичних навичок, формує моральні цінності та розвиває естетичний смак.

Навчання української літератури в 7 класах спрямоване на розвиток учнів як компетентних читачів і критичних мислителів, здатних аналізувати та розуміти літературні твори. Метою є також виховання патріотизму та гуманістичного світогляду. Програма розроблена з урахуванням вікових особливостей учнів та передбачає послідовне засвоєння матеріалу для розвитку ключових компетентностей. Завдання навчання включає ознайомлення з класичною та сучасною українською літературою, розвиток аналітичних навичок, оволодіння літературознавчими поняттями та підвищення загальної культури учнів. Навчальна програма відповідає вимогам законодавства та стандартам освіти і спрямована на розвиток учнівських здібностей та підготовку до самореалізації у цифровому суспільстві. Чинна навчальна програма української літератури для 5-9 класів спрямована на розвиток здібностей учнів до критичного мислення та оцінювання літературних творів. Вона охоплює широкий спектр української літератури, від класичної до сучасної. Програма розроблена так, щоб стимулювати інтерес учнів до читання, аналізу та обговорення літературних

творів, а також поглиблювати їхнє розуміння культурної та історичної спадщини України.

Вона включає детальний аналіз літературних жанрів, стилів і тем, що сприяє формуванню глибоких знань та навичок у галузі літературної критики. Ця навчальна програма української літератури для середньої школи важлива для формування глибокого розуміння національної культури та ідентичності. Вона не тільки включає широкий діапазон творів, але й акцентує на різноманітності жанрів та стилів, надаючи учням змогу вивчати різні аспекти літературної творчості [75].

За чинною програмою з української літератури для 5-9 класів повість І. Франка "Захар Беркут" вивчається у 7 класі в розділі "Про минулі часи". Зміст навчального матеріалу передбачає ознайомлення школярів із короткими відомостями про митця і його багатогранну творчість; усвідомлення змалювання героїчної боротьби русичів-українців проти монголо-татарських нападників; характеризування образу тухольської громади; визначення лідерських якостей головного героя твору; усвідомлення патріотичної ідеї у творі. Школярі мають засвоїти низку літературознавчих поняття «історична повість». Міжмистецькі зв'язки доречно орієнтують семикласників на історію України часів козацької доби. Функціональним, на наш погляд, є запропонований у програмі мистецький контекст, який дозволяє учням переглянути художній фільм «Захар Беркут» (1971; режисер Леонід Осика (кіномистецтво)); прослухати оперу Б. Лятошинського «Золотий обруч» (музичне мистецтво). З метою зіставлення подібних образів і тем, учням запропоновано прочитати роман Мії Марченко «Місто тіней», який вчиться у 7 класі на уроках із зарубіжної літератури.

Вивчаючи повість І. Франка «Захар Беркут» в учнів формують предметні та ключові компетентності, а саме: предметні компетентності: учень / учениця розповідає коротко про І. Франка; знає історичну основу повісті; переказує і коментує зміст; визначає тему повісті; характеризує образи Захара Беркута,

Максима, Мирослави, Тугара Вовка; підтверджує власну думку цитатами з тексту; визначає улюбленого героя; аналізує роль художніх засобів, особливості мови; пояснює роль діалектизмів. Ключові компетентності: учень / учениця висловлює судження про проблему вибору людини у вирішальній ситуації; розуміє значення історичної пам'яті для кожної людини, приналежності до свого народу, національної свідомості, вірності Батьківщині. Емоційно-ціннісне ставлення передбачає формування в учнів усвідомлення потреби виховання патріотичного почуття, поваги до батьків, вірності в дружбі й коханні як загальнолюдських морально-етичних цінностей [73].

Одним із завдань нашого дослідження було здійснити аналіз підручників української літератури для 7 класу. Нами було обрано чинний підручник "Українська література 7 клас" (автор – О. Авраменко). Учні вивчають повість І. Франка «Захар Беркут» упродовж трьох уроків. Художній твір подано в скороченому варіанті. До кожної частини повісті запропоновано різнорівневі запитання і завдання, які вміщені до рубрик підручника. Варто наголосити, що запропоновані запитання і завдання різні підходи до аналізу літературного твору. Доречними, на наш погляд, є завдання на встановлення відповідності, які націлюють школярів на прочитання повісті, сприяють формуванню вмінь орієнтуватися у сюжетно-композиційній побудові художнього твору. Доцільними є й такі запитання, у яких пропонується знайти і зачитати відповідний епізод у повісті, прокоментувати його та висловити славне ставлення, намалювати словесний портрет героя тощо, наприклад: «1. Передати своїми словами момент появи Мирослави серед тухольців. 2. Прокоментувати сказані слова Мирослави адресовані Захарові Беркуту про свого батька «я сирота, я не маю батька...»; 3. Знайти і прочитати епізод в якому Мирослава переконала Захара Беркута у своїх чистих намірах, розтопивши його батьківське серце. Що саме змусило Захара Беркута їй повірити?; 4. Чому Бурунда – бегадир назвав Тугара Вовка подвійним зрадником?» тощо [74, с. 31].

Чимало завдань, розміщених до підручника, передбачають творчу роботу учнів як на уроці, так і вдома, як-от: «Уявіть, що вам доведеться писати музику до повісті Івана Франка «Захар Беркут». Поміркуйте, який за настроєм і темпоритмом музичний супровід ви написали б до визначених у завданні б сюжетних елементів. Які музичні інструменти при цьому ви використали б? Уявіть, що учням вашого класу довелося взяти участь у створенні фільму за повістю Івана Франка «Захар Беркут» поміркуйте, хто з ваших однокласників та яку роль зміг би зіграти в ньому найкраще. Обґрунтуйте Ваш вибір [74, с. 41]. Досить доречними, на нашу думку, є запитання щодо розуміння учнями історичної основи літературного твору та здійснення міжмистецьких паралелей. Безперечно, запропоновані в підручнику види робіт орієнтовані на розуміння учнями історичної основи літературного твору, його ідейно-тематичної та сюжетно-композиційної побудови, наприклад: «Які історичні події взяті за основу даного твору? Що в історичній повісті вигадане, а що реальне? Намалювати словесний портрет Мирослави [74, сс. 31, 50].

Підручник включає в себе широкий спектр завдань та практичних вправ, які розвивають літературні навички учнів. Він сприяє формуванню їхньої здатності аналізувати та розуміти літературні тексти, а також робить акцент на важливості розуміння історичного та культурного контексту, в якому були написані ці твори. Навчальна книга з української літератури для 7 класу допомагає учням не лише підвищити свою літературну грамотність, а й розширити світогляд через вивчення багатогранних аспектів української літературної спадщини.

Сучасний підручник української літератури надає читачам можливість глибше зрозуміти роль та важливість літературних творів у формуванні культурної ідентичності та розвитку мовленнєвих навичок. Автор підручника О. Авраменко ставить перед учнями завдання розуміння важливості літератури у контексті сучасного світу і заохочує їх аналізувати літературні тексти як засіб пізнання та відображення суспільних та культурних реалій. Завдяки цьому

підручнику, учні отримують можливість розширити свій світогляд та стати більш обізнаними у сфері української літератури, розуміючи її роль і важливість у сучасному світі.

Різнорівневі завдання, запропоновані в підручнику, спонукають учнів до активного спілкування та обміну думками, що сприяє розвитку комунікативних навичок. розвитку власних аналітичних та критичних навичок, поглиблення розуміння української літератури та її ролі у сучасному світі. Дієвим та інформативним є ілюстративний блок підручника, який прослідковується в наскрізному використанні світлин відповідно до розгортання сюжету повісті. На зіставлення світлин та подій у художньому творі орієнтовані запитання і завдання підручника.

Можемо зробити висновок, що інформативний, дидактичний та ілюстративний блок сучасної навчальної книги сприяє формуванню предметної (літературної) та ключових компетентностей, літературної свідомості учнів, розвиваючи їхні здібності аналізу та інтерпретації літературних творів. Загалом, поглиблення знань про українську літературу має на меті розширити літературну грамотність учнів та розкрити перед ними багатогранність та важливість української літературної спадщини.

Розвиток аналітичних навичок є однією з ключових дидактичних цілей підручників з української літератури для 7 класу. Ця ціль передбачає глибокий розвиток аналітичного мислення та здатності учнів розуміти та аналізувати літературні тексти. Учні вчать розуміти структуру та розвиток сюжету літературних творів, виявляючи головні події, поворотні моменти та розв'язання конфлікту. Учні навчаються розпізнавати символіку та метафори в текстах, розуміючи їхнє значення та роль у передачі глибоких тем і ідей. Учні аналізують характери та мотивації літературних персонажів, розкриваючи їх розвиток протягом твору. Учні навчаються робити власні висновки та інтерпретації щодо значення та тематики літературного твору, виходячи із текстових доказів. Учні

розглядають літературний твір в контексті історичного, культурного та соціального середовища його створення.

Розвиток аналітичних навичок допомагає учням глибше розуміти та оцінювати літературні твори, а також розвиває їхню здатність до критичного мислення та аргументації. Це важливий аспект навчання, що допомагає учням стати більш обізнаними та критичними читачами. Отже, роль української літератури у формуванні культурної спадщини та національної ідентичності є нині неocenено важливою.

Розглядаючи психолого-педагогічні передумови сприймання підлітками повістеві прози і торичної тематики, варто враховувати їхні особливості та потреби. Підлітки активно вивчають свою ідентичність та місце у суспільстві, що може збільшити їхній інтерес до літературних персонажів, які також шукають своє місце у світі. Підлітки бажають відчувати важливість своїх думок та дій. Це впливає на їхнє сприймання героїв та сюжетів, де часто обговорюються питання ідентичності та соціальних відносин. Підлітки формують навички аналізу та критичної оцінки інформації. Ця передумова сприяє їхньому здатності розуміти глибші значення текстів та виражати власні думки. Розвиток емоційної інтелігентності сприяє здатності підлітків сприймати та відчувати емоції персонажів та подій в літературних творах. Підлітки можуть цінувати літературні твори, які допомагають їм краще розуміти та взаємодіяти з іншими людьми. Зростаюча психологічна зрілість підлітків може сприяти їхньому глибшому розумінню та сприйманню складних літературних тем і символів.

3.2. Методичні рекомендації щодо вивчення повісті «Захар Беркут І.Франка в 7 класі загальноосвітньої школи

Одним із завдань дослідження є розроблення методичних рекомендацій щодо вивчення повісті І.Франка «Захар Беркут» у 7 класі загальноосвітньої

школи. Повість вивчається текстуально упродовж чотирьох уроків. Так, за календарно-тематичним плануванням запропоновано такі теми уроків: **Урок 1.** Іван Франко. Короткі відомості про митця і його багатогранну творчість. «Захар Беркут». Історична основа повісті. **Урок 2.** Змалювання героїчної боротьби русичів-українців проти монголо-татарських нападників у повісті. Образ тухольської громади; роль і місце кожного в суспільному житті. **Урок 3.** Патріотична ідея у творі. Уславлення сміливості, патріотизму, вірності в образах Максима і Мирослави. **Урок 4.** Проблема вибору людини у вирішальній ситуації. Лідерські якості Захара Беркута. Характеристика образу Тугара Вовка.

На етапі актуалізації опорних знань щодо розуміння учнями сюжетно-композиційної побудови художнього твору доцільно провести вікторину. Наведемо орієнтовні запитання до вікторини «Найуважніший»:

— Якої пори року відбувається дія? (*Навесні.*)

— З приводу чого боярин Тугар Вовк справляв великі лови? (*Він отримав у подарунок від князя багаті землі.*)

— З яким деревом порівнював автор боярина Тугара Вовка? (*Із дубом.*)

— А з якою твариною? (*З ведмедем.*)

— Скільки дітей мав Тугар Вовк? (*Одну доньку.*)

— Чим відрізнялася Мирослава від своїх ровесниць? (*Надзвичайною силою м'язів, сміливістю.*)

— Про кого з героїв ідеться в цитаті: «Усе у нього виходило у свій час і на своїм місці. ...Усюди був однаковий, спокійний..., мов рівний серед рівних»?

(*Про Максима Беркута.*)

— Як Максим Беркут познайомився з Мирославою? (*Він урятував їй життя на полюванні.*)

— Як називалося стародавнє село, де мешкали герої? (*Тухля.*)

Доречним є складання учнями разом із учителем *паспорту літературного твору.*

Аналіз повісті: історична повість Івана Франка про боротьбу давніх карпатських общин проти нашествия монголів та соціального гноблення. Її написано 1882р на конкурс, оголошений львівською газетою «Зоря», та в 1883 році вперше видано у ній.

Рід: епос.

Жанр: історична повість.

Тема: розповідь про боротьбу жителів Карпат проти монгольських завойовників.

Ідея: возвеличення єдності народу, всеосяжного патріотизму, готовності боротися за свою Батьківщину; уславлення мужності, хороброго подолання труднощів, взаємоповаги; засудження зради, віроломства, жадібності.

Проблеми: захисту Батьківщини, морального вибору, єдності народу, кохання, відносин батьків і дітей, людини і природи.

Головні герої: Захар Беркут – тухольський старійшина, знахар. Все життя віддав служінню громаді. Замолоду три роки вчився лікарської справи у монаха Акинтія та подорожував по Русі.

Максим Беркут – наймолодший син Захара, перейняв ідеали батька, хоробро б'ється у першій сутичці з монголами. Закоханий у боярську дочку — Мирославу.

Тугар Вовк – боярин, якому князь подарував землі Тухольчини. Вважає себе вищим за громаду і хоче встановлювати нові порядки. Відмовляється віддавати Мирославу за Максима, тому що вважає простого смерда недостойним боярської дочки. Видав монголам плани руської дружини напередодні битви на р.Калці, та знову стає зрадником, приводячи монголів до с.Тухлі.

Мирослава – дочка Тугара Вовка. Не поділяє батьківського ставлення до простих селян і відповідає Максиму на його почуття взаємністю. Невдало відмовляє батька від зради, і сама переходить на бік тухольців.

Бурунда – монгольський командир, що вирізняється силою та жорстокістю, але не воєнною мудрістю. Веде десятитисячне військо на тухольський перевал.

Скульптурна композиція в с. Тухля

«**Захар Беркут**» — український радянський кольоровий широкоформатний стереофонічний **художній фільм** 1971 року, знятий за мотивами однойменної повісті Івана Франка. Режисер Леонід Осика. Сценарист Дмитро Павличко. У головних ролях: Іван Миколайчук, Борислав Брондуков

Для підвищення інтересу учнів до вивчення художнього твору історичної тематики рекомендується використовувати різноманітні методи і прийоми навчання. Вони можуть включати читання вголос, обговорення тексту, аналіз структури твору, створення власних оповідань або драматичних постановок. Важливо забезпечити різнобічний підхід до вивчення, що дозволить учням отримувати різноманітний досвід та навички. Так, доцільним є прийом *створення проблемної ситуації*, коли вчитель ставить запитання, до прикладу: Чи хотіли б ви жити серед тухольців, героїв твору І. Франка. Відповідь вмотивуйте.

Важливо сприяти активному читанню учнями та обговоренню прочитаного, висловленню власних думок. Для цього можна використовувати групові обговорення, дебати або складання списків запитань, які викликають інтерес до теми твору.

На етапі вивчення художнього твору для здійснення пообразного аналізу повісті доцільним є створення характеристики головних героїв пропонуємо низку орієнтовних запитань у формі проведення бесіди з учнями, складання орієнтовного плану до характеристики образів:

Бесіда за питаннями

- Хто такий Максим? Коли вперше ви зустрічаєтеся з ним у творі?
- Яке враження справляє на вас цей герой?
- Як тухольці ставилися до Максима?
- Де познайомилися Максим і Мирослава?
- За що Т. Вовк не любляв Максима?
- Яким чином Максим опинився у ворожому стані?
- Чи легко було молодому Беркуту руйнувати будинок, де жила його кохана з батьком?
- В чому виявилася мужність Максима у битві з ворогом?
- В результаті чого Максим потрапив у полон?
- Що запропонував юнак тухольській громаді для подолання ворога?
- Як сприйняв Максим звістку про оточення тухольцями монголів, перебуваючи в полоні?
- За що, на ваш погляд, Мирослава полюбила Максима?
- Чи можна вважати молодого Беркута зрадником?
- Чому, на вашу думку, Максим вижив, перебуваючи в полоні?
- Чи буде Максим продовжувати справу батька? Відповідь обґрунтуйте.
- Якими рисами характеру наділив І. Франко свого героя? Які з них ви б хотіли мати? Чому?

Орієнтовний план до характеристики образу Мирослави:

- 1) Мирослава – головна героїня повісті І. Франка «Захар Беркут», дочка боярина Тугара Вовка.
- 2) Портрет і зовнішність.
- 3) Риси вдачі: а) сердечність; б) доброта; в) скромність; г) ніжність; д) порядність; е) вірність.
- 4) Донька і батько.
- 5) Вольові риси: а) готовність віддати життя за щастя народу і за коханого; б) сила волі; в) мужність.

- 6) Палке кохання до Максима.
7) Мирослава — рятівниця Тухлі.

Порівняльна характеристика Максима і Мирослави (Кола Вена)

Спільні риси

- 1) Максим і Мирослава – сміливі й мужні.
- 2) Волелюбні, розуміють справедливість порядків, установлених тухольцями.
- 3) Виявляють військове вміння.
- 4) Готові віддати життя за щастя народу.

Відмінні риси

- 1) Різні умови виховання по-іншому впливають на їхні характери.
 - Син вождя тухольської громади Максим не згоден ні на які поступки, коли йдеться про щастя народу.
 - Дочка боярина Мирослава ладна відмовитися від справедливої карі ворогові аби зберегти життя коханому.

2) Максим твердий і непохитний; Мирослава слабкіша, іноді вагається.

3) У Максима над усім панує свідомість обов'язку перед народом; Мирослава насамперед думає про свого нареченого.

У процесі проведення пообразного аналізу важливим видом роботи є добір цитатної характеристики. *Наведемо приклад цитатної характеристики Максима Беркута.*

- «...Молодий гірняк»; «...перший удалець на всю тухольську верховину, син тухольського бесідника Захара»;

- «...всюди він був, де його потрібно, всюди вмів зробити лад і порядок. Чи то між своїми товаришами тухольцями, чи між боярами, чи між їх слугами... усюди був однаковий, спокійний, свобідний в рухах і словах, мов рівний серед рівних. Товариші поводитися з ним так само, як він з ними, свобідно, несилювано, сміялись і жартували з ним. ...Боярська служба... поважала за його звичайність і розсудливість»;

- «...його хороше, сонцем обпалене і здоровим рум'янцем осяяне, одверте, щире лице»;

- «В його серці, смілім і чистім, як щире золото...»;

- «...дитя гір»;

- «Усюди був однаковий, спокійний, свобідний в рухах і словах...»;

- Для Максима над усе воля, це видно з виразу його очей. «Життя в неволі нічого не варте», – каже він Тугарові Вовку. Максим тяжко переживає через те, що з ним трапилося. Закований у тяжкі ланцюги, які «тиснуть його, мов залізні, холодні гадюки», «висасують» усю силу з його тіла, всі думки з його мізку, він тамує в собі великий біль, спостерігаючи, як горить його рідна Тухля. «Він рад би був разом згинути, полетіти в повітрі золотою іскрою», а коли й покрівля рідної хати повалилася, Максим «безсильний, мов підкошений, упав на землю й зомлів». Так відчувати може лише людина, яка палко любить рідну землю і життя.

- Максим з радістю сприймає повідомлення Тугара Вовка про те, що тухольці оточили монголів, і з гідністю патріота відповідає зрадникові, що «тухольці будуть битися до останнього», але не пустять ворога в гори.

Також доцільним є застосування *прийому «Вільний мікрофон»*, у процесі якого учні стисло висловлюють власну думку, відповідаючи на питання: «Чим мені сподобався цей герой (Максим)?»

Застосування *прийому асоціативного ланцюжка* ми пропонуємо до образу Захара Беркута. Наприклад: Захар Беркут - відвага, перемога, гордість, велич, сила, патріотизм, співвітчизники, любов, надія, мужність, відданість, свобода, духовність, світло, пам'ять, історія, височінь. Ключове слово – патріотизм.

Використання *сучасних технологій*, таких як відеоуроки, інтерактивні вправи та веб-ресурси, може робити процес вивчення більш цікавим та доступним для учнів. Прикладами можуть бути перегляд відеоадаптацій творів, інтерактивні завдання на планшетах чи комп'ютерах, а також використання онлайн-ресурсів для додаткового дослідження та читання.

Важливе місце на уроках української літератури під час вивчення повісті «Захар Беркут» важливо відвести культурологічному аналізу літературного твору в єдності з іншими галузями мистецтва та на основі використання міжпредметних зв'язків. Так, під час ознайомлення учнів із біографічними відомостями про письменника доцільно переглянути український історико-біографічний фільм «Іван Франко» про життя і діяльність українського письменника та мислителя Івана Франка, випущений до 100-річчя з дня народження класика (1956). Режисер фільму Тимофій Левчук, сценарист – Леонід Смілянський. У головній ролі: Сергій Бондарчук.

Реалізуючи історико-культурний підхід до вивчення біографії та життєвого шляху письменника, ми пропонуємо скористатися такими запитаннями і завданнями, наприклад:

1. Як аспекти життя та творчості Івана Франка, які розглядаються в історико-біографічному фільмі, впливають на сприйняття і розуміння його твору "Захар Беркут"?

2. Які етапи життя письменника та ключові події його кар'єри відображені в фільмі, і як це співвідноситься з тим, що відображено в повісті "Захар Беркут"?

3. Як реалізація ідеї патріотизму та національної свідомості в житті Івана Франка впливає на його літературні твори, зокрема на "Захар Беркут"?

4. Чи існують спільні тематичні елементи між творчістю Івана Франка, які висвітлені в повісті "Захар Беркут", та його особистими досвідами, які демонструються в біографічному фільмі?

5. Як роль і значення культурного та історичного контексту в житті Івана Франка відображені в історико-біографічному фільмі, і як це взаємодіє з образами і подіями, описаними в повісті?

6. Як історичний фон та події, в які був втягнутий Іван Франко в реальному житті, вплинули на його сприйняття та обробку історії, що розкривається в повісті "Захар Беркут"?

7. Як зображення в повісті "Захар Беркут" відображається в фільмі як частина образу Івана Франка, відомого своєю активною громадською позицією та національною діяльністю?

8. Чи існують відмінності у висвітленні релігійних та філософських аспектів у житті Івана Франка між повістю і фільмом?

9. Як архітектурні та природні образи, які описані в повісті "Захар Беркут", відображаються в візуальних образах фільму про життя Івана Франка?

10. Як емоційна атмосфера та настрої, створені в повісті, переносяться на глядача через історико-біографічний фільм про Івана Франка, і наскільки це впливає на сприйняття образу письменника і його творчості?

Під час проведення міжпредметних паралелей між історією та літературою доцільним буде перегляд навчального фільму «Монголо-татарська навала»,

«Князь Данило Галицький» (із серії «Пишемо історію»). Варто також використати перегляд відео української рок-групи «Океан Ельзи» «Перевал» - *OST до фільму «Захар Беркут»*.

У процесі роботи над повістю ми використовували презентаційні матеріали, які подані в Додатку Г.

В аспекті реалізації культурологічного аналізу художнього твору доцільно на уроках української літератури акцентувати увагу на інтерпретації твору в різних видах мистецтва. Повість І. Франка «Захар Беркут» екранізована. Прем'єра фільму «Захар Беркут» режисера Ахтема Сеїтаблаєва відбувалася 10.10.2019 https://beztabu.net/kino_t6755.

Варто розглянути художній твір у мистецькому контексті. Учитель може запропонувати учням переглянути фрагменти кінострічки на уроці відповідно до розгортання сюжету повісті. Увесь художній фільм доцільно запропонувати переглянути вдома. Під час проведення міжмистецьких паралелей доцільно використати такі орієнтовні запитання і завдання, наприклад:

1. Яким чином режисер Ахтем Сеїтаблаєв втілює образи головних героїв повісті "Захар Беркут" в своєму художньому фільмі?
2. Які основні відмінності ви помітили між літературним твором Івана Франка і кінематографічною інтерпретацією Ахтема Сеїтаблаєва щодо змалювання боротьби тухольської громади проти татаро-монгольської навали?
3. Як екранізація фільму впливає на сприйняття образів головних персонажів та їхньої долі в порівнянні з літературним оригіналом?
4. Які художні засоби та техніки використовує режисер для передачі атмосфери історичного періоду, який описано в повісті?
5. Як візуальне втілення дійових осіб у фільмі впливає на уявлення глядача про героїв та їх характеристики, порівняно із літературним зображенням?
6. Які елементи звукового супроводу чи музичної атмосфери використовує режисер, щоб підкреслити емоційний вимір сюжету та героїв?

7. Які аспекти історії та культури, що відтворені в повісті, вдалося втілити на екрані через синтетичне мистецтво кіно?

8. Як відображено в фільмі ідею патріотизму та героїзму, яка наскрізно пронизує повість І. Франка?

9. Як режисер інтерпретує та вирізняє ключові моменти сюжету, основні ідеї та концепції, що розкриті в повісті?

10. Як ви вважаєте, чи вдалося режисеру передати глибину й суть повісті "Захар Беркут" через мову кінематографу, і які аспекти відображення вам сподобалися найбільше?

На етапі закріплення вивченого матеріалу доцільним буде *створення проблемної ситуації*, запитання і завдання якою можуть бути такими:

- Що, на ваш погляд, мав на увазі І. Франко, зазначаючи про Максима Беркута: «Відмалку він виріс у глибокім почуванні своєї єдності з громадою і святості громадської волі».

- Чим пояснити те, що Мирослава сказала З. Беркуту, що у неї немає батька? Чи мала вона на це право? Свою думку вмотивуйте.

- Прокоментуйте ставлення Максима до свого життя: «Життя в неволі Максима?нічого не варте – краще смерть».

Розроблені методичні рекомендації мають на меті сприяти покращенню процесу вивчення повістєвої прози історичної тематики в основній школі та забезпечити більший інтерес учнів до літературного процесу. Вчителі, які використовуватимуть ці рекомендації, зможуть зробити навчання цікавішим та ефективнішим для своїх учнів, сприяючи розвитку літературної грамотності та культури читання.

Висновки до розділу 3.

У розділі проаналізовано чинні шкільні програми, підручники й навчально-методичні посібники з української літератури в аспекті досліджуваної проблеми, визначено особливості відображення сучасних підходів до аналізу історичної прози в навчально-методичній літературі, з'ясовано особливості вивчення повісті І. Франка «Захар Беркут» уроках української літератури в середніх класах загальноосвітньої школи. На основі аналізу чинної програми з української літератури встановлено, що повість І. Франка «Захар Беркут» вивчається у 7 класі. Проаналізовано зміст навчального матеріалу, що орієнтує учнів на ознайомлення з короткими відомостями про митця і його творчістю, усвідомлення ними змалювання героїчної боротьби тухольської громади проти татаро-монгольської навали, характеризування образів головних героїв повісті, усвідомлення патріотичної ідеї літературного твору. Проаналізовано інформаційний, дидактичний та ілюстративний блок чинних підручників української літератури для 7 класу в аспекті реалізації окресленої проблеми. Розглянули психолого-педагогічні передумови сприймання підлітками повістєвої прози історичної тематики.

Розроблено методичні рекомендації щодо вивчення повісті «Захар Беркут» І. Франка в 7 класі середньої загальноосвітньої школи. З метою реалізації сучасних підходів до аналізу художнього твору запропоновано різні методи та прийоми, як-от: бесіда, аналіз, характеристика образу, порівняльна характеристика героїв літературного твору (прийом «Коло Вена»), прийом асоціативного ланцюжка, прийом «Вільний мікрофон», створення проблемних ситуацій, розроблено запитання і завдання для проведення міжпредметних і міжмистецьких паралелей. Підкреслено, що відповідно до вимог навчальної програми з української літератури, що спрямована на розвиток учнівських здібностей та підготовку до самореалізації у цифровому суспільстві, на уроках

доцільно використовувати різні види унаочнення (презентації, перегляд документальних і художніх фільмів, прослуховування музичних творів тощо). Розроблені методичні рекомендації можуть бути корисними для вчителів-словесників у процесі роботи над повістю.

ВИСНОВКИ

Аналіз літературознавчих, критичних наукових праць дає підстави для висновку, що Іван Франко є однією із визначних і славетних постатей українського літературного процесу останньої третини XIX – початку XX століття XXI століття, творчість якого відображає цілу епоху як у культурному, так і літературному розвитку не лише України, а й Європи. Творчий доробок письменника відзначається масштабним й багатогранним баченням світу з широким у часі відтворенням характерів із урахуванням соціально-психологічних та історичних процесів, характеризується не лише глибоко національним духом і колоритом, але й загальнолюдськими аспектами.

На основі аналізу творчості Івана Франка визначено художні особливості його творів на історичну тематику, у яких письменник порушив важливі питання всесвітньої історії, змальовуючи життя стародавніх народів, показав своє розуміння моральних проблем у суспільстві та її переосмислення в історичному аспекті. Керуючись принципом історизму, засобом алегорій з історією інших країн і народів Іван Франко змалював національне, соціальне та політичне поневолення українського народу, втілив його національно-визвольні орієнтири і цінності, ідеї боротьби України за волю і незалежність. Майстерне проникнення в майбутнє, глибока змістова зосередженість на злободенних проблемах сучасності, що розглядалися письменником в історичному контексті як перехід минулого в прийдешнє, дали змогу українському мислителю та майстрові слова передбачити принаймні деякі істотні тенденції і напрями розвитку філософської і громадсько-політичної думки.

Уважне прочитання «Захара Беркута» Івана Франка дозволило зробити висновок, що цей твір за жанром належить до історичної повісті, у якій виявилася майстерність письменника та його рідкісна здатність поєднувати в органічне ціле

злободенну політичну тематику та чарівно-поетичну романтику і все це водночас на основі реалістичного відтворення історії українського народу, поєднуючи народні легенди, міфи, давні перекази. У повісті зображено період XIII століття, про добу Червоної, Галицько-Волинської або Карпатської Русі, на фоні історичних подій створено образи сильних і мужніх духом людей як органічної частини природи. Головна ідея твору - возвеличення патріотизму, сміливості, відважності, уміння народу долати на своєму шляху перешкоди, боротися з життєвими труднощами, а також засудження автором твору підступності, жадності, зради й постійного прагнення до збагачення.

Аналіз образної системи роману засвідчив, що письменник у повісті на образах головних героїв показав протистояння княжого (Тугар Вовк) та громадсько-республіканського (Захар Беркут) устоїв. Іван Франко майстерно зобразив Захара Беркута, який є розумом громади, під керівництвом якого був налагоджений республіканський спосіб життя. Саме завдяки його пораді об'єдналися громади для боротьби з монгольськими загарбниками, щоб боронити свої права й свободи.

Іван Франко, створивши образ ворожого табору (Бурунда-бегадир, Тугар Вовк) показав підступність, лицемірство та зрадництво, які намагалися погрозами та хитрощами здобути перемогу. Уся цінність художньо обробленої версії змалювання І. Франком двох протилежних таборів виявляється у взаємопроникненні, взаємопринятті відтворюваного факту історичного та фантазії автора, у майстерному «асиміляційному» художньому прийомі письменника.

Комплексне й критичне вивчення історичних творів І. Франка відкриває перед ученими-дослідниками інші можливості для ґрунтовного дослідження суспільно-політичних, соціальних, культурно-духовних процесів української та світової історії. Переосмислюючи з позицій сьогодення творчість І. Франка, необхідно продовжити наукові пошуки відтворення в його творчості

різноманітних історичних, суспільно-політичних, філософських та релігійних процесів кінця XIX – початку XX ст.

Визначено особливості відображення сучасних підходів до аналізу історичної прози в навчально-методичній літературі та розкрито особливості вивчення повісті Івана Франка "Захар Беркут" на уроках української літератури в середніх класах загальноосвітньої школи.

На основі аналізу чинної програми з української літератури встановлено, що повість "Захар Беркут" вивчається в 7 класі. Проаналізовано зміст навчального матеріалу, який орієнтує учнів на ознайомлення з короткими відомостями про автора і його творчість, усвідомлення змалювання героїчної боротьби тухольської громади проти татаро-монгольської навали, характеристику образів головних героїв повісті та усвідомлення патріотичної ідеї літературного твору.

Також проаналізовано інформаційний, дидактичний та ілюстративний блоки чинних підручників з української літератури для 7 класу з урахуванням реалізації зазначеної проблеми. Розглянуті психолого-педагогічні передумови сприймання підлітками історичної повісті.

Розроблено методичні рекомендації для вивчення повісті "Захар Беркут" в 7 класі, в яких враховані сучасні підходи до аналізу художніх творів. Запропоновано різні методи та прийоми, такі як бесіда, аналіз, характеристика образу, порівняльна характеристика героїв, прийоми "Коло Вена", асоціативного ланцюжка, "Вільний мікрофон", створення проблемних ситуацій, а також запитання і завдання для проведення міжпредметних і міжмистецьких паралелей. Виділено важливість використання на уроках з української літератури різних методів унаочнення, таких як презентації, перегляд фільмів і прослуховування музичних творів тощо для розвитку учнівських здібностей та підготовки до самореалізації в цифровому суспільстві. Розроблені методичні рекомендації можуть бути корисними для вчителів-словесників у процесі роботи над повістю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адорно Т. Теорія естетики. К.: Основи, 2002. 518 с.
2. Баб'як А.-М. Форми оповіді та прийоми характеротворення (психологічної характеристики персонажів) у новелі «Сойчине крило» Івана Франка. *Іван Франко: дух, наука, думка, воля*: М-ли Міжнар. наук. конгресу, присв. 150-річчю від дня народження Івана Франка. Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2008. Т. 1. С. 786–792.
3. Бабенко В. Естетичні погляди Івана Франка: до питання трансформації. *Українська філологія: традиції та сучасність*: Зб. наук. праць (до 160-річчя заснування кафедри української словесності у Львівському університеті). Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. Част. 1. С. 342–352.
4. Бавус Т. Мовні образи лісу та гір у повісті Івана Франка «Захар Беркут». // *Укр. літературознавство*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. Вип. 79. С. 79–84.
5. Бавус Т. Мовні образи небесних об'єктів: семантичний та етнолінгвістичний аспекти (на матеріалі прозових творів Івана Франка). // *Іван Франко: «Я єсть пролог...»*: М-ли Міжнар. наук. конгресу до 160-річчя від дня народження Івана Франка (Львів, 22–24 вересня 2016 р.): У 2 т. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. Т. 2. С. 491–501.
6. Баган О. Євшан Микола / Франківська енциклопедія. Львів: Світ, 2016. Т. 1: А–Ж. Серія «Іван Франко і нова українська література: Попередники та сучасники». С. 622–627.
7. Баган О. Єфремов Сергій Олександрович / Франківська енциклопедія. Львів: Світ, 2016. Т. 1: А–Ж. Серія «Іван Франко і нова українська література: Попередники та сучасники». С. 634–645. 2
8. Баган О. Іван Франко: інтерпретації: Зб. статей. Дрогобич: ДДПУ, 2015. 184 с.

9. Баган О. Іван Франко і Василь Щурат як інтерпретатори модернізму (До історії відомої дискусії). *Франкознавчі студії*. Дрогобич: Вимір, 2001. Вип. 1. С. 148–171.

10. Баган О. Концепція роману Івана Франка «Перехресні стежки» та ідейно-естетичні контексти епохи позитивізму (Дещо про творчі взаємостосунки Івана Франка і Болеслава Пруса). *Нагуєвицькі читання – 2009: Іван Франко і парадигми соціально-гуманітарних наук початку XXI століття*: М-ли Всеукр. наук. конф. (Нагуєвичі, 28–29 серпня 2009 р.). Дрогобич: Посвіт, 2010. С. 4–15.

11. Баган О. Світоглядна еволюція Івана Франка як ключ до розуміння його творчості. *Іван Франко в школі. Збірник науково-методичних праць*. Дрогобич: Коло, 2003. Вип. 1. С. 6–13. 32. Бальцежан Е. Естетика: четверта частина семіології. Теорія літератури в Польщі: Антологія текстів. Друга половина ХХ – початок ХХІ ст. Упорядк. Б. Бакули. За заг. ред. В. Моренця. Переклад з польської С. Яковенка. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 322–331.

12. Бандровська О. Модернізм між минулим і майбутнім: антропологічний дискурс англійського роману. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 444 с.

13. Барабаш М. Жанрово-композиційна парадигма та параконпозиційні експерименти у збірці Івана Франка «На лоні природи і інші оповідання». *Вісник Львівського університету*. Серія філологічна. Франкознавство. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. Вип. 62. С. 45–53.

14. Баран Є. «Захар Беркут» Івана Франка: соціальна утопія в історичних рамцях. *«І все життя – подвижництво у рідному слові...»*. Статті, дослідження, спогади про професора Любов Миколаївну Кіліченко. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2017. С. 122–126.

15. Баррі П. Вступ до теорії: літературознавство та культурологія. К.: Смолоскип, 2008. 360 с.

16. Бацевич Ф. Оповідання Івана Франка «Микитичів дуб»: спроба психосемантичного аналізу образів героїв // Укр. літературознавство. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. Вип. 84. С. 32–39. Бацевич Ф. Український одивнений художній текст: лінгвістичні виміри: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 336 с.

17. Біла А. Символізм. К.: Темпора, 2010. 272 с.

18. Біла А. Сюрреалізм. К.: Темпора, 2010. 208 с.

19. Бірчак В. Еволюція постаті борця в творах І. Франка. *Франкознавчі студії*. Дрогобич: Вимір, 2001. Вип. 1. С. 212–216.

20. Бондар Л. «Коли екстремі ся стрічають...» (студія над Франковою новелою «Хома з серцем і Хома без серця») // Бондар Л. Під знаком хреста: Франкознавчі студії. Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2008. С. 68–82.

21. Бондар Л. До генези «Сойчиного крила»: від Осипа Маковея до Івана Франка (образ самотника). *Іван Франко: «Я єсть пролог...»*: М-ли Міжнар. наук. конгресу до 160-річчя від дня народження Івана Франка (Львів, 22–24 вересня 2016 р.): У 2 т. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. Т. 2. С. 90–103.

22. Бондар Л. З науково-педагогічної спадщини Івана Овксентійовича Денисюка. Укр. літературознавство. Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2011. Вип. 73. С. 237–254. 79. Бондар Л. Іван Франко і святий апостол // Бондар Л. Під знаком хреста: Франкознавчі студії. Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2008. С. 31–35.

23. Бондар Л. Образ Ісуса Христа в художній інтерпретації Івана Франка // Бондар Л. Під знаком хреста: Франкознавчі студії. Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2008. С. 3–22.

24. Бондар Л. Під знаком хреста: Франкознавчі студії. Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 228 с.

25. Бондар Л. Світоглядна й естетична функція міфу в творчості Івана Франка // Бондар Л. Під знаком хреста: Франкознавчі студії. Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2008. С. 46–53.
26. Бондар Л. Три любовні історії Івана Франка. Дрогобич: Коло, 2007. 88 с.
27. Бондаренко Ю. Міфологічна природа повісті І. Франка «Захар Беркут» // Дивослово. 2000, № 1, с. 2–5.
28. Будівничий української державності: Хрестоматія політологічних статей Івана Франка / Упоряд. Д. Павличко. К.: ВД «Києво-Могилянська академія», 2006. 640 с.
29. Будний В. Еволюційні етапи літературно-критичної концепції Івана Франка. «З його духа печаттю...»: Зб. наук. праць на пошану Івана Денисюка. Львів, 2001. Т. 1. С. 269–275.
30. Бук С. Кількісне зіставлення текстів (на матеріалі редакцій 1884 та 1907 років повісті Івана Франка «Воа constrictor»). *Укр. літературознавство*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. Вип. 76. С. 179–192.
31. Будний В. Імпресіонізм як предмет і стиль літературно-критичного мовлення Івана Франка. *Вісник Львівського університету*. Серія філологічна: Франкознавство. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2003. Вип. 32. С. 118–130.
32. Бук С. Частотний словник роману Івана Франка «Основи суспільності»: інтерпретація твору крізь призму статистичної лексикографії. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 264 с.
33. Бук С., Ровенчак А. Онлайн-конкорданс роману Івана Франка «Перехресні стежки». *Іван Франко: дух, наука, думка, воля*. М-ли Міжнар. наук. конгресу, присв. 150-річчю від дня народження Івана Франка. Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2008. Т. 2. С. 203–211.
34. Бунчук Б. Віршування Івана Франка: монографія. Чернівці: Рута, 2000. 308 с. 97. Бурдега О. Іван Франко в оцінці Сергія Єфремова (на матеріалі праці

«Співець боротьби і контрастів»). *Укр. літературознавство*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2008. Вип. 70. С. 211–220.

35. Бурлака Г. Літературна творчість Івана Франка в оцінці Михайла Грушевського. *Іван Франко: дух, наука, думка, воля*: М-ли Міжнар. наук. конгресу, присв. 150-річчю від дня народження Івана Франка. Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2008. Т. 2. С. 663–670. 99. Бурлака Г., Гирич І. Грушевський Михайло Сергійович // *Франківська енциклопедія*. Львів: Світ, 2016. Т. 1: А–Ж. Серія «Іван Франко і нова українська література: Попередники та сучасники». С. 481–494.

36. Бучко Г. Антропонімія «Малої батьківщини» Івана Франка в офіційних документах та у художніх творів Каменяра. *Іван Франко: дух, наука, думка, воля*: Матеріали Міжнар. наук. конгресу, присв. 150-річчю від дня народження Івана Франка. Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2008. Т. 2. С. 96–103.

37. Венцик О. Життєвий шлях і наукова діяльність Ю. Охоровича. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія психологічна. Львів, 2015. Вип. 2. С. 242–253

38. Вірченко Т. «Сойчине крило» Івана Франка: драматургія уявного діалогу. *Іван Франко: «Я єсть пролог...»*: Матеріали Міжнар. наук. конгресу до 160-річчя від дня народження Івана Франка (Львів, 22–24 вересня 2016 р.): У 2 т. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. Т. 1. С. 644–652.

39. Віщанська С. Автобіографічна мала проза Івана Франка та Миколи Кравчука: дискурс психологізму. *Іван Франко: дух, наука, думка, воля*: М-ли Міжнар. наук. конгресу, присв. 150-річчю від дня народження Івана Франка. Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2010. Т. 2. С. 832–838.

40. Войтків О. «Під тягарем власного страждання»: психологічні портрети братів Калиновичів. *«Дивлячись на цей гірський світ»*: Літературознавчий збірник. Львів, 2018. С. 160–181.

41. Войтків О. «Штука доволі широка і, смію думати, цікава»: штрихи до історії написання Франкового роману «Lelum i Polelum». *Укр. літературознавство*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. Вип. 79. С. 58–63.
42. Войтович В. Українська міфологія. К.: Либідь, 2002. 664 с.
43. Войтків О. До історії одного творчого задуму Івана Франка («Герой поневоли» – «Lelum i Polelum»: підказки Івана Денисюка). *Вісник Львівського університету*. Серія філологічна: Франкознавство. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. Вип. 62. С. 102–106.
44. Войтків О. Проблема стосунків героя і суспільства у романі Івана Франка «Лель і Полель». *Укр. літературознавство*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. Вип. 82. С. 190–196.
45. Войтків О. Художня концепція героя в романі Івана Франка «Лель і Полель»: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. Львів, 2018. 20 с.
46. Войтюк А. Франкова концепція модернізму. *Франкознавчі студії: Зб. наук. праць*. Дрогобич: Вимір, 2001. Вип. 1. С. 69–72.
47. Волков А. Етюд. *Лексикон загального та порівняльного літературознавства*. Чернівці: Золоті литаври, 2001. С. 191
48. Вольдан А. «Бориславський цикл» Івана Франка в контексті польської літератури. *Іван Франко: дух, наука, думка, воля: М-ли Міжнар. наук. конгресу, присв. 150-річчю від дня народження Івана Франка*. Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2008. Т. 1. С. 872–880.
49. Вольдан А. Єврейські образи й стереотипи в бориславському циклі Івана Франка. *Франкознавчі студії: Зб. наук. праць*. Дрогобич: Коло, 2015. Вип. 6. С. 3–23.
50. Ворон Х. «Вона боїться тих мар пустих, що сплodiла вночі стривожена уява»: стан тривоги персонажа крізь призму онейричних видінь у прозі Івана Франка. *Вісник Львівського університету*. Серія філологічна: Франкознавство. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. Вип. 62. С. 73–84.

51. Ворок Х. «І знов нові картини»: онейрична топографія Франкової прози. *«Дивлячись на цей гірський світ»*: Літературознавчий збірник. Львів, 2018. С. 137–148.

52. Ворок Х. Наративний вимір художнього онейросу у прозі Івана Франка // Укр. літературознавство. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. Вип. 80. С. 92–100.

53. Ворок Х. Особливості зображення онейричних візій в українській літературі кінця XIX ст. (на матеріалі малої прози Івана Франка та Наталії Кобринської). *«Йшла не тільки з духом часу, але й перед ним»*: Наталія Кобринська та літературний процес кінця XIX – XX ст.: Зб. наук. праць: До 160-річчя від дня народження Наталії Кобринської; До 90-річчя від часу заснування Союзу Українок Америки. Львів, 2015. С. 242–250.

54. Ворок Х. Поетика сновидінь у прозі Івана Франка. К.: Наук. думка, 2018. 256 с.

55. Врубель Л. Герменевтика. Література. Теорія. Методологія. Упорядк. і наук. редакція Д. Уліцької. Переклад з польської С. Яковенка. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. С. 56–113

56. Гірняк М. «Можливі світи» роману Івана Франка «Не спитавши броду» // Іван Франко: *«Я єсть пролог...»*: М-ли Міжнар. наук. конгресу до 160-річчя від дня народження Івана Франка (Львів, 22–24 вересня 2016 р.): У 2 т. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. Т. 1. С. 631–643

57. Гірняк М. Діалогічність у структурі притчових оповідань Івана Франка. *Укр. літературознавство*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. Вип. 83. С. 52–64.

58. Гнатюк М. Іван Франко і проблеми теорії літератури: навчальний посібник. К.: ВЦ «Академія», 2011. 240 с. 173. Гнатюк М. Історія української літературної критики (XIX – початок XX ст.). Львів; Брно: Vydal a výtiskl Tribun EU s. r. o., 2013. 180 с.

59. Гнатюк М. Літературознавчі концепції в Україні другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2002. 208 с.

60. Гнатюк М. Психологізм в українській літературі кінця ХІХ – початку ХХ ст. Проблеми теорії (концепція Івана Франка). *Шевченко. Франко. Стефаник: М-ли Міжнар. наук. конф.* Івано-Франківськ: Плай, 2002. С. 135–142.

61. Голик Р. Від знаку – до душі і від села – до міста: іпостасі Франкової поетики у синхронії та діахронії. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Франкознавство.* Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. Вип. 62. С. 35–44

62. Голик Р. Місто радостей і страждань: Львів у художньому, науковому, (авто) біографічному та публіцистичному дискурсах Івана Франка. *Укр. літературознавство.* Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. Вип. 84. С. 12–31.

63. Голод Р. Вплив філософії ідеалізму на формування естетичної свідомості Івана Франка. *Франкознавчі студії: Зб. наук. праць.* Дрогобич: Коло, 2007. Вип. 4. С. 73–83.

64. Голод Р. Діалектика «старого» і «нового» в літературних взаєминах Івана Франка та Василя Стефаника. *Вісник Прикарпатського університету: Філологія.* Івано-Франківськ, 2012. Вип. 34/35. С. 25–31.

65. Голод Р. Іван Франко та літературні напрями кінця ХІХ – початку ХХ століття. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2005. 288 с.

66. Голод Р. Інтер'єр у прозі Івана Франка (мікропоетика опису). *Вісник Львівського університету. Серія філологічна: Франкознавство.* Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2003. Вип. 32. С. 15–24.

67. Голод Р. Локомотив «на крилах із гармоній»: Мікростудія Франкового оповідання «Поки рушить поїзд». *Укр. літературознавство.* Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2008. Вип. 70. С. 157–167.

68. Голод Р. Поетика експресіонізму в структурі творчого методу Івана Франка. *Тамниця слова: Зб. наук. праць на пошану доктора філологічних наук, професора Любомира Сеника*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. С. 296–305.

69. Голод Р. Поетика імпресіонізму в художній творчості Івана Франка. *Слово і Час*. 2006. № 8. С. 27–31.

70. Гриценко Т. Б., Гриценко С. П., Кондратюк А. Ю. *Культурологія*. К.: Освіта, 2009. 392 с.

71. Загороднюк В. Сучасне прочитання повісті «Захар Беркут» Івана Франка. *Вісник Таврійської фундації*: літературно-науковий збірник. 2016. Вип. 12. С. 60–67.

72. Кононенко В. І. *Символи української мови: монографія*. 2-ге вид., допов. і перероб. К.; Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2013. 440 с.

73. Українська література. 5-9 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти.
URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/onovlennya-12-2017/na-sajt-ukrayinska-literatura-5-9-z-chervonimdoc-2.pdf>

74. Українська літератури 7 клас для закл. заг. серед. освіти. 2-ге вид., перероблене / О. Авраменко. К.: Грамота, 2020. 224 с.

75. *Словник символів культури України* / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренка, В. В. Куйбіди. 3-тє вид. К.: Міленіум, 2005. 352 с.

76. Франко І. Я. *Захар Беркут / Вибрані твори*. Львів: Каменяр, 1977. С. 21–178.

ДОДАТКИ

Додаток А.

Конспект уроку з української літератури, 7 клас.

Тема. Іван Франко. Повість «Захар Беркут». Героїко-патріотичний пафос твору.

Мета:

1. Ознайомити учнів із життям і творчістю І.Франка;
2. Сформувати уявлення про історичну основу повісті «Захар Беркут»;
3. Розкрити героїко-патріотичний пафос твору;
4. Виховувати патріотичні почуття, любов до рідної землі.
5. Обладнання: портрет І.Франка, ілюстрації до повісті, роздавальний

матеріал.

План

Мотивація навчальної діяльності.
Повідомлення теми і мети уроку.
Вивчення нового матеріалу.
Життєвий і творчий шлях І.Франка.
Історична основа повісті «Захар Беркут».

Тема героїчної боротьби карпатських гірських мисливців-опришків проти татаро-монгольських загарбників.

Хід уроку:

1. Образи головних героїв твору. Героїко-патріотичний пафос твору.
2. Закріплення вивченого. Фронтальне опитування.
3. Підбиття підсумків уроку.
4. Домашнє завдання.
5. Мотивація навчальної діяльності.

6. Які українські народні казки ви знаєте? Чим вони вам запам'яталися? (відповіді учнів) Сьогодні на уроці ми поговоримо про твір, де поєдналися історія та фантазія, реальність і казка.

7. Повідомлення теми і мети уроку. Запис у зошити.

8. Вивчення нового матеріалу.

9. Короткі відомості про життя і творчість І.Франка (повідомлення вчителя, перегляд презентації).

10. Історична основа повісті «Захар Беркут» (бесіда за запитаннями).

11. Головні герої твору та їх риси (розповідь учителя, робота з ілюстраціями).

12. Тема героїчної боротьби за рідну землю (бесіда).

Таблиця А. Характеристика основних персонажів твору

Персонаж	Характеристика
Захар Беркут	Старий мисливець, досвідчений воїн, мудрий і рішучий ватажок опришків
Максим	Син Захара, сміливий і відважний юнак
Мирослава	Дочка Захара, горда і вольова дівчина
Тугар Вовк	Хоробрий і безстрашний опришок

5. Закріплення вивченого.

Які історичні події лягли в основу повісті «Захар Беркут»?

Назвіть головних героїв твору. Дайте їм характеристику.

У чому полягає героїко-патріотичний пафос цього твору І.Франка?

6. Підбиття підсумків уроку.

7. Домашнє завдання. Прочитати повість «Захар Беркут». Оформити презентацію на основі прочитаного, та написати коротеньке есе за твором.

Додаток Б

Тема: Іван Франко «Захар Беркут». Історична повість.

Мета: ознайомити учнів з життєвим та творчим шляхом Івана Франка, опрацювати I розділ повісті, розкрити поняття історична повість; дати оцінку поведінці героїв; розвивати вміння учнів працювати з текстом, робити узагальнення; виховувати інтерес до історичних творів.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

Форма проведення: створення кіносценарію.

Хід уроку:

I. Мотивація навчальної діяльності

1. Оголошення теми та мети уроку.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Перевірка домашнього завдання.

2. Інтерв'ю з письменником.

- Розкажіть, в якій сім'ї ви народилися?
- Ким були ваші батьки?
- Як ви навчались у гімназії? З якими труднощами ви зіткнулися?
- Як поставився батько до перших успіхів у гімназії?
- Чому вас звільнили від оплати за навчання в університеті?
- Як назвали першу збірку і скільки вам було років, коли вона побачила світ?
- Чому вас двічі заарештовували?
- З ким ви познайомилися в Києві 1885 – 1886 роках?
- Чи правда, що ви отримали почесний ступінь доктора наук?

- Розкажіть про свої плани на майбутнє?

III. Сприйняття нового матеріалу.

1. Слово вчителя.

2. Робота з підручником. (стор. 70-71 історична повість)

3. Складання кіносценарію.

Методичний коментар.

Основна мета – проаналізувати найважливіші епізоди повісті для подальшого розуміння теми уроку. Щоб скоротити час на виконання цього завдання учнів об'єднати у три групи. Кожна група працює над окремим кадром. Створення кіносценарію передбачає копітку роботи з текстом. Учні отримують питання, відповідь на яке можна взяти лише з тексту повісті. Варто заздалегідь виділити вузлові моменти твору, або поділити його на частини, дати їм умовні назви та сформулювати питання так, щоб учні, знайшовши відповідь у тексті, наприкінці уроку не тільки могли презентувати класу свій кіносценарій, але й охарактеризувати героїв, знаходити деталі, які можуть характеризувати твір як історичний.

Такий вид роботи сприяє розвитку в учнів відтворювальної уяви і творчого мислення, спостережливості, уваги, розвиває навички роботи з текстом художнього твору.

Епізод I Полювання

Кадр 1. Поява мисливців. (Завдання для I групи)

П (питання): Кого можна показати на першому плані?

В (відповідь): Тугара Вовка.

П: Який звуковий фон? За кадром лунають...

В: голоси стрілецьких рогів і крики численних стрільців

П: Як виглядає Тугар?

В: «...мужчина, як дуб. Плечистий, підсадкуватий, з грубими обрисами лиця і грубим чорним волоссям, він і сам подобав на одного з тих злющих тухольських ведмедів, яких їхав воювати»

П: Хто крім Тугара зібрався на полювання?

В: «Тугар зі своїми гістьми, зі слугами й запасом живності, навіть з досвідним знахарем»

П: Як виглядали усі ці люди?

В: «були в повній рицарській зброї, окрім панцирів, бо ті спиняли б їх у ході по ломах та гущавинах, з запасом стріл і рогатин»

П: Яке «диво» серед усіх гостей можна показати крупним планом?

В: Дочка Тугара – Мирослава.

П: Як вона виглядала?

В: «мов стрімка тополя серед коренастих дубів»

П: Чим відрізнялась Мирослава від інших дівчат – ровесниць?

В: «Але в чім не мала вона пари між своїми ровесницями, так се в природній свободі свого поведження, в незвичайній силі мускулів, у смілості й рішучості...»

П: Чому Мирослава була такою?

В: «вона була у батька одиначка... батько брав її всюди з собою і привчив її владати рицарською зброєю, зносити всілякі невігоди і сміло стояти в небезпеках»

П: Як йшли мисливці?

В: «всі йшли озираючись і надслухували пильно»

Кадр II. Розмова Максима і Мирослави (Завдання для II групи)

Складіть діалог Мирослави та Максима, в якому Максим говорить про небезпеку й лютість розжертого звіра, намагається переконати Мирославу стояти під час полювання біля батька. Розіграйте в особах епізод перед класом.

Кадр III. У логові ведмедя (Завдання для III групи)

П: Як Мирослава опинилася у логові ведмедя?

В: «смерека зломалася під ногами Мирослави, і дівчина упала в ломи та звалища»

П: Що почула перед падінням Мирослава?

В: «легкий хрускіт та муркотання»

П: Як виглядала Мирослава після падіння, яку зброю мала при собі?

В: «впала на ноги... в руках стискала сильно сріблом оковане ратище; через плечі у неї висіли міцний лук і сагайдак зі стрілами, а за гарним шкіряним поясом... застромлений був топір і широкий мисливський ніж з кістяними черенцями»

П: Як відреагувала Мирослава, коли побачила близько себе ведмедицю?

В: «затремтіла»

П: Що вирішила для себе Мирослава?

В: «лиш боронитися в разі нападу»

П: Що дивного зробила ведмедиця, коли побачила в руках Мирослави ратище?

В: «вхопила в передні лапи великий камінь і, зводячись на задні ноги, хотіла шпурнути ним на Мирославу»

П: Хто прийшов їй на допомогу? Що зробив?

В: «Максим поранив ведмедицю ратищем»

П: Хто вбив ведмедицю і як?

В: «Мирослава розрубала топором голову ведмедиці, коли поранена ведмедиця кинулася до неї»

П: Як виглядали Максим та Мирослава у той час, коли зрозуміли, що небезпека позаду?

В: «в очах дівчини заблиски дві перлові сльози і, не кажучи ані слова, вона гаряче стиснула руку свого порятівника. Максим чогось немов знітився, почервонів, спустив очі»

Презентація груп своїх робіт.

IV. Закріплення вивченого матеріалу.

- 1. Словесне малювання «Портрет героя»** Якби ви подивилися такий міні-фільм, то які означення ви дібрали для характеристики персонажів. Наприклад, Мирослава: відважна, наполеглива, рішуча, ніжна, добра, сердечна, скромна, порядна, вірна; Максим: сміливий, турботливий, обізнаний у полюванні, сором'язливий.
- 2. За допомогою методу «Прес» довести, що прочитаний уривок є прикладом історичної повісті (звернути увагу на одяг героїв, зброю, традиції)**

1.Позиція «Я вважаю, що...»

2. Обґрунтування «Тому що... оскільки...»

3. Висновки «Отже... таким чином...»

V. Домашнє завдання. Прочитати II – III розділ повісті с. 39-53, вивчити поняття історична повість.

VI. Підсумки, оцінювання.

Додаток В

Тема: Суспільний устрій громади у повісті Івана Франка «Захар Беркут».

Мета: продовжувати опрацювання ідейно – художнього змісту повісті; розвивати в учнів навички працювати з текстом і помічати найважливіші епізоди, які важливі для розуміння основної думки; виховувати патріотизм, повагу до традицій іншого народу.

Тип уроку: комбінований.

Форма проведення: створення кіносценарію.

Хід уроку:

I. Мотивація навчальної діяльності

1. Оголошення теми та мети уроку.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Перевірка домашнього завдання.

2. Гра «Втрачена інформація» Завдання: учитель читає незакінчене речення, а учні, спираючись на прочитаний текст, доповнюють це речення.

- У повісті описується ... рік. (1241)
- Тугар Вовк отримав землі на Тухольщині у подарунок від...(князя Данила Галицького)
- Тугар Вовк під час полювання у провідники взяв.... (Максима Беркута)
- Мирослава вполювала... (ведмедя)
- Боярина на копу запросили... (закличники)
- За легендою тухольців цар велетнів перетворився на ... (камінь) і нарекли його ... (Сторож)
- На знак своєї перемоги над Мореною цар велетнів посадив для тухольців ... (липу)
- Захар Беркут за професією був ... (лікар)
- Боярин проливав свою кров у ... битвах. (20)
- Він воював з князями, поляками, ... (монголами)
- На копі проти Тугара свідчив ... (Митько Вояк)
- Боярин його ... (зарубав сокирою)

3. **Проблемне питання:** як ви гадаєте, чи варто до фільму вносити сцену жорстокого вбивства?

III. Складання кіносценарію

Епізод 2 Копа

Кадр 1 Зустріч з дивною компанією (Завдання для I групи)

П: Яким словом назвав Тугар Вовк традицію тухольців кликати на копу кожну людину?

В: «дивоглядія»

П: З якою інтонацією боярин говорить з Максимом про копу?

В: «насміхаючись, гнівно, уперто»

П: З яким настроєм відповідає закличникам?

В: «понуро»

П: назвіть аргументи Мирослави, яка вмовляє батька піти на копу

В: «Максим зле радити не буде, знає добре тутешні звичаї»

Кадр 2 Легенда тухольців (Завдання для II групи)

П: Як Тугар Вовк назвав святий камінь?

В: « небезпечна каменяка»

П: Як повів себе боярин, почувши розповідь Максима про любов до своєї рідної Тухольщини?

В: «злобними очима позирав»

П: Якщо показати Мирославу, Тугара Вовка та Максима у той момент, коли Максим розкажує гостям легенду, яким буде вираз обличчя присутніх?

Кадр 3 Копа (Завдання для III групи)

Лунає шепіт. На першому плані з'являються закличники.

П: З якою інтонацією звернувся Тугар до громади?

В: «різким, гордим голосом»

П: З яким обличчям відповів Тугар на питання Захара, чого прийшов у село?

В: «лице боярина облилося червоною пасмугою злості»

П: Як пояснив Захар Тугару, що тухольська громада не є підданими князя Данила (підготуйте монолог для сценарію)

П: Яку давню мудрість шанують тухольці?

В: «громадський суд – справедливий суд»

П: Чи повірили на слово Тугару Вовку про його відважні війни?

В: ні

П: Як повів себе Тугар, коли почув, що серед тухольцев є людина, яка може «свідчить за ним або проти нього» ?

В: «з тривогою поглянув на громаду»

Презентація груп своїх робіт.

IV. Закріплення вивченого матеріалу.

1. Знайди помилку. Завдання: знайдіть помилку у поведінці Тугара Вовка під час перебування його у тухольській громаді.

Обґрунтуйте свою позицію.

2. Асоціативний куш. Ключове слово для цього завдання буде громада, учні повинні охарактеризувати суспільний устрій громади, наприклад: повага до кожного громадянина, не було бідних, дружна в праці і в виживанні, в radoшах і в горі, пильно береже своє майно, справедлива і т. п.

3. Рефлексія. Стіна побажань. Кожен учень отримує аркуш паперу(схожий на цеглинку) і пише якусь пораду або побажання героям. Ці цеглинки на дошці об'єднують у стіну побажань і озвучують наприкінці уроку.

V. Домашнє завдання. Прочитати с. 53 – 71

VI. Підсумки, оцінювання.

Додаток Г.

1. <https://www.facebook.com/VyshyvkaVyshyvanka/videos/%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B0%D1%80-%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%BA%D1%83%D1%82/617072598709908/> фільм «Захар Беркут»(1972) за мотивами однойменної повісті Івана Франка

2. <https://uakino.lu/2059-zahar-berkut.html> фільм «Захар Беркут» (2019)

3. <https://www.youtube.com/watch?v=F7WwkftjB7A> Океан Ельзи – перевал (з фільму Захар Беркут).